

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE FİNANSAL YÖNETİM ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA VE DENETİM
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERDE
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARI VE
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI ÖNERİSİ

HAZIRLAYAN

MERVE YAHŞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA – 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE FİNANSAL YÖNETİM ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA VE DENETİM
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERDE
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARI VE
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI ÖNERİSİ

HAZIRLAYAN

MERVE YAHŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. DENİZ UMUT DOĞAN

ANKARA – 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 06.06.2022

Öğrencinin Adı, Soyadı: Merve YAHŞİ

Öğrencinin Numarası: 22010171

Anabilim Dalı: Muhasebe ve Finansal Yönetim

Programı: Uluslararası Finansal Raporlama ve Denetim Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/ Adı, Soyadı: Prof. Dr. Deniz Umut DOĞAN

Tez Başlığı: KÜÇÜK ve ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ve SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI ÖNERİSİ

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 65 sayfalık kısmına ilişkin, 06/06/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %18'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 06 / 06 / 2022

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Prof. Dr. Deniz Umut DOĞAN

ÖZET

MERVE YAHŞI, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları ve Sürdürülebilirlik Raporlaması Önerisi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Finansal Yönetim Ana Bilim Dalı, Uluslararası Finansal Raporlama ve Denetim Tezli Yüksek Lisans Programı, 2022

Kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma paralel olarak önemli birer kavram olmakla kalmamış, iş hayatı için de vazgeçilmez olmuştur. İşletmeler için küresel bir değer yaratabilmenin yolu olarak görülen sürdürülebilirlik iş stratejilerine ve günlük iş faaliyetlerine entegre edilmeye başlanmıştır.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ülke ekonomilerinde %98 oranında temsil edilmektedir. Küçük işletmelerin yerine bakıldığında uluslararası işletmelere göre oldukça yüksek oranda yer tuttuğu görülmektedir. Ancak küçük işletmelerin ekonomilerdeki bu büyük rollerine karşı sürdürülebilirliğe sınırlı olarak katıldıkları gözlemlenmektedir.

Küçük işletmelerin sürdürülebilirliğe sınırlı katılımlarına sebep olarak yetersiz finansal kaynaklar, bilgili ve tecrübeli personel eksikliği, yetersiz kurumsallaşma ve yetersiz imaj yönetimi gibi eksiklikler sayılabilir. Ancak küçük işletmelerin gelecek kuşakları da gözeterek faaliyetlerine devam etmeleri en az uluslararası işletmeler kadar hayatidir. Bu sebeple küçük işletmelerin sürdürülebilirlik küresel değer zincirine dâhil edilmesi oldukça önemlidir.

Küçük işletmelerin bilinçlendirilmesi, sürdürülebilirlik raporlamasının yarattığı fırsatlardan yararlanması öncelikli amaçtır. Ayrıca küçük işletmeler için uygulanabilir sürdürülebilirlik standartları oluşturulması nihai hedeftir. Bu tezin amacı küçük işletmelerin sürdürülebilirlik uygulamalarını incelemek ve sürdürülebilirlik raporlamasının nasıl olması gerektiğiyle ilgili önerilerde bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sürdürülebilirlik, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

ABSTRACT

MERVE YAHŞI, Corporate Social Responsibility Practices and Sustainability Reporting Recommendation In Small and Medium Enterprises, Başkent University, Institute of Social Sciences, Department of Accounting and Financial Management, Master in International Financial Reporting and Auditing with Thesis, 2022

Corporate social responsibility and sustainable development have not only been important concepts in parallel, but have also become indispensable for business life. Sustainability, which is seen as a way to create a global value for businesses, has begun to be integrated into business strategies and daily business activities.

Small and medium-sized enterprises are represented by 98% in national economies. When we look at the place of small enterprises, it is seen that they have a very high place compared to international enterprises. However, it is observed that small businesses participate in sustainability on a limited basis despite their large role in the economy.

Inadequate financial resources, lack of knowledgeable and experienced personnel, insufficient institutionalization and inadequate image management can be counted as the causes of limited participation of small businesses in sustainability. However, it is as vital as international businesses for small businesses to continue their activities by considering future generations. For this reason, it is very important to include small businesses in the sustainability global value chain.

The primary objective is to raise awareness of small businesses and to benefit from the opportunities created by sustainability reporting. In addition, establishing viable sustainability standards for small businesses is the ultimate goal. The aim of this thesis is to examine the sustainability practices of small businesses and to make suggestions about how sustainability reporting should be.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Sustainability, Small and Medium Entities

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLOLAR LİSTESİ	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ	V
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
GİRİŞ.....	1
1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA	2
1.1 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Tanımı	2
1.2 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Teorik Altyapısı.....	7
1.3 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Dünyadaki Gelişimi	10
1.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Türkiye’deki Gelişimi	12
1.5. Sürdürülebilirlik.....	14
1.5.1. Sürdürülebilir Kalkınma	17
1.5.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaçları.....	21
1.5.3. Sürdürülebilirlikle İlgili Ülkelerin Attığı Adımlar	22
1.6. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik	25
1.7. Sürdürülebilirlik Raporlaması.....	26
1.7.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması Çerçeveleri	28
1.7.2 ISSB, EFRAG ve SEC Karşılaştırması	38
2. KÜÇÜK ve ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ve SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI	40
2.1 Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler	41
2.1.1. Küçük İşletme Tanımı.....	42
2.2 KOBİ’lerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri	44
2.3 KOBİ Olmanın Dezavantajları ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin KOBİ’lere Sağladığı Avantajlar	46
2.4 Sürdürülebilirlik Raporlarıyla İlgili Yapılan Çalışmalar	49
2.5 KOBİ’lerde Sürdürülebilirlik Raporlarıyla İlgili Yapılan Çalışmalar ..	51
3. KÜÇÜK ve ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI ÖNERİLERİ	55
SONUÇ ve ÖNERİLER	57
KAYNAKLAR.....	63

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Yaşanan Gelişmeler	18
Tablo 2: Sürdürülebilirlik Raporlamasıyla İlgili Standart ve İlkeler	29
Tablo 3: Sürdürülebilirlik Raporlama Biçimleri	32
Tablo 4: Avrupa Komisyonu KOBİ Kriterleri	43
Tablo 5: KOSGEB’e Göre KOBİ Kriterleri.....	44
Tablo 6: Bazı Ülkelerdeki KOBİ’lerde KSS Faaliyetleri.....	53
Tablo 7: Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi’ni İmzalayan KOBİ Sayıları	54
Tablo 8: GRI’nın KOBİ’ler için Sürdürülebilirlik Raporlaması Önerileri	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Davis ve Blomstrom'un 3 Çember Modeli.....	4
Şekil 2: Carroll'un Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi	5
Şekil 3: Freeman'ın Paydaş Teorisi Diyagramı	9
Şekil 4: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Haritası Sorunlar ve Paydaşlar	12
Şekil 5: Sürdürülebilirliğin Boyutları	15
Şekil 6: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	22
Şekil 7: Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sürdürülebilirlik ve KSS arasındaki İlişki	26
Şekil 8: ISSB, EFRAG ve SEC Karşılaştırması	38
Şekil 9: 3 Aşamalı Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi Adımları.....	59
Şekil 10: KOBİ'lere Yönelik Performans Göstergeleri.....	60

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BİST: Borsa İstanbul

BM: Birleşmiş Milletler

EFRAG: European Financial Reporting Advisory Group

IFAC: International Federation Of Accountants

IFRS: International Financial Reporting Standards

ISSB: International Sustainability Standards Board

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

KGK: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

KSS: Kurumsal Sosyal Sorumluluk

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

SEC: Securities and Exchange Commission

SKA: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

STK: Sivil Toplum Kuruluşlar

GİRİŞ

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) kavramı, iş dünyasının son 50 yılda geçirdiği dönüşümde önemli bir yere sahip, belirli periyotlarla evrim geçiren, bünyesinde hesap verebilir olma, insan hakları, şeffaflık, cinsiyet ve fırsat eşitliği, çevre, iş sağlığı ve güvenliği, iş etiği, yolsuzlukla mücadele, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma gibi birçok konuyu barındıran şemsiye bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küresel gelişmelerle yerini sağlamlaştıran KSS, içinde pek çok yeniliği barındırmaktadır. Dünyada yıllar itibariyle gittikçe daha çok önemi anlaşılan sürdürülebilir kalkınma kavramıyla paralel olarak bilinirlik kazanmıştır. Sürdürülebilirliğin çok boyutlu bir kavram olduğunun ve yalnızca devletler ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) tarafından ele alınacak bir mesele olmadığını idrak eden iş dünyası, işletmelerin finansal sürdürülebilirliklerinin devamı olarak, doğal kaynakların sürdürülebilirliği, enerji verimliliği ve insanlığın kalkınması için daha etkili roller üstlenmenin önemini ve eyleme geçmenin gerekliliğinin farkına varmıştır.

Kuruluşların KSS'yi bir değerler bütününe dönüştürebilmeleri için toplum, çevre, iş ahlakı, insan hakları konularını gündelik iş uygulamalarına ve iş stratejilerine entegre etmeleri ve bunu sorumlu olduğu tüm paydaşlarıyla el birliğiyle üstlenmeleri gerekmektedir. KSS öncelikle uluslararası şirketlerin endişesi olmasına rağmen, hem uluslararası şirketlere ve pazarlara tedarikçi rolüyle hem de ekonomik kalkınmayı teşvik etme rolüyle küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri (KOBİ'ler) giderek daha fazla ilgilendirmektedir.

KOBİ'lerin dünya çapındaki işletmelerin %98'inden fazlasını oluşturuyor olmaları ve istihdama önemli ölçüde katkı sağlamaları sebebiyle, sürdürülebilirlik konusunda önemli sorumlulukları olması kaçınılmazdır ve en az büyük işletmeler kadar KSS uygulamalarında kilit rol üstlenmektedirler.

Bu çalışmada KOBİ'lerin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümede üstlenmeleri gereken rol ve sürdürülebilir kalkınmaya sağlayacakları katkıların incelenmesi amaçlanmakta ve KOBİ'lerin sürdürülebilirlik raporlamalarının nasıl olması gerektiği irdelenmektedir.

1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

1.1 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Tanımı

Kurumsal sosyal sorumluluk, 1929'da Wall Street'te yaşanan Büyük Buhran sonrası 1930'ların başında ortaya çıkan bir işletme yönetimi kavramıdır. KSS o zamandan günümüze kadar iş dünyası için vazgeçilmez bir kavram olarak yerini almış ve özellikle uluslararası şirketlerin yönetim politikaları için kilit rol üstlenen bir ilke haline gelmiştir.

Sosyal sorumluluk kavramının başlangıcı ile ilgili ise farklı görüşler bulunmaktadır. Ebserstadt (1973) sosyal sorumluluğun ortaya çıkışının eski Yunan medeniyetine uzandığını, tüccarlar ve tacirlerin uyması gereken belirli kuralların belirlendiğini ve bu kurallara uygun davranmanın çerçevesinin oluşturulduğunu belirtmektedir (Wilson, 2003). Bir başka çalışmada iş dünyasının toplumsal yükümlülükleri olduğu fikrinin 19. yüzyıl başlarında İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya çıktığı savunulmaktadır. İngiltere'de Sanayi Devrimi'nin ardından önemli iş insanlarının, Liverpool yakınlarında Port Sunlight ve Pullman gibi fabrikalar kurduğu, fabrikalardaki çalışan işçilerle aile fertleri için yerleşebilecekleri kasabalar oluşturdukları ve bunun kurumsal sosyal sorumluluğun yapı taşı olduğunu oluşturduğundan bahsedilmektedir (Smith, 2003).

KSS modern anlamda ilk kez Howard Bowen tarafından tanımlanmıştır. 1953'te yayınlanan “İşadamlarının Sosyal Sorumlulukları” (Social Responsibilities of the Businessman) kitabında Bowen, iş adamlarının yalnızca işletmesine karşı sorumlu olmadığını, işletme faaliyetleri dolayısıyla içinde yaşadığı topluma karşı da sorumlulukları olduğundan bahsetmiştir. (Bowen, 1953: 4)

KSS kavramının tartışılmaya başlamasıyla beraber ortaya farklı görüşler atılmış ve birbiriyle benzer yönleri olan farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu sebeple KSS'nin genel geçer bir tanımı mevcut değildir ve iş dünyasında KSS tanımına dair bir karmaşa mevcuttur.

Jones (1980) KSS'yi, zorunluluktan ziyade gönüllü olarak yürütülen ve işletmelerin hissedarları dışındaki toplumdaki diğer gruplara karşı (müşteriler, çalışanlar, tedarikçiler, komşular) sorumlu olduğu bir süreç olarak tanımlamıştır.

Woodward-Clyde (1999) ise toplum ve işletme arasında gerçekleşen ve birbirlerine belirli sorumluluklar ve yükümlülükler yükledikleri kabul edilebilir bir şekilde davranmayı taahhüt ettikleri bir sözleşme olarak tanımlamıştır.

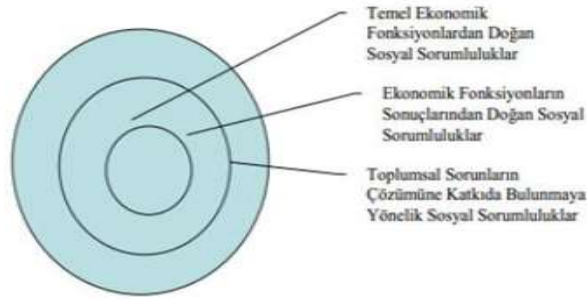
Hunt ve Grunig'e (1984) göre KSS, işletmelerin temel sorumluluklarından, iş faaliyetlerinin çalışanları ve toplumun diğer fertleri üzerindeki etkilerinden ve toplumsal sorunların çözümüne yapacakları katkılardan oluşan üç aşamalı bir modeldir.

Mohr, Webb ve Haris (2001) KSS'yi işletmenin faaliyetleri dolayısıyla toplumda bıraktığı zararlı etkilerini minimize edeceği ya da tamamen sileceği ve uzun dönemli daha fazla fayda sağlayacağına ilişkin bir taahhüd olarak tanımlamıştır.

Peltekoğlu'na göre KSS, kurumların vereceği kararların ve iş faaliyetlerinin kamuoyu üzerindeki etkisinin detaylı olarak düşünülmesi ve bu faaliyetlerinin sonuçlarının olası etkilerinin değerlendirilmesi zorunluluğudur. (Peltekoğlu, 1998; 134- 135).

Davis ve Blomstrom (1975) tarafından KSS, işletmelerin verecekleri kararların toplum üzerinde etkiler bırakacağı hesaba katılarak verilmesi gerekliliği olarak tanımlamıştır ve işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluklarını oluşturmuş oldukları “3 çember” modeli ile incelemişlerdir. İç içe geçmiş ve içten dışa büyüyen 3 çemberle işletmelerin sosyal sorumluluklarını açıklamışlardır. En içteki çember işletmenin temel ekonomik fonksiyonlardan doğan sosyal sorumlulukları; onu çevreleyen 2. çember işletmenin ekonomik fonksiyonların sonuçlarından doğan sosyal sorumlulukları ve en dıştaki 3. çember ise işletmenin toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunmaya yönelik sosyal sorumluluğu temsil etmektedir.

Şekil 1: Davis ve Blomstrom'un 3 Çember Modeli

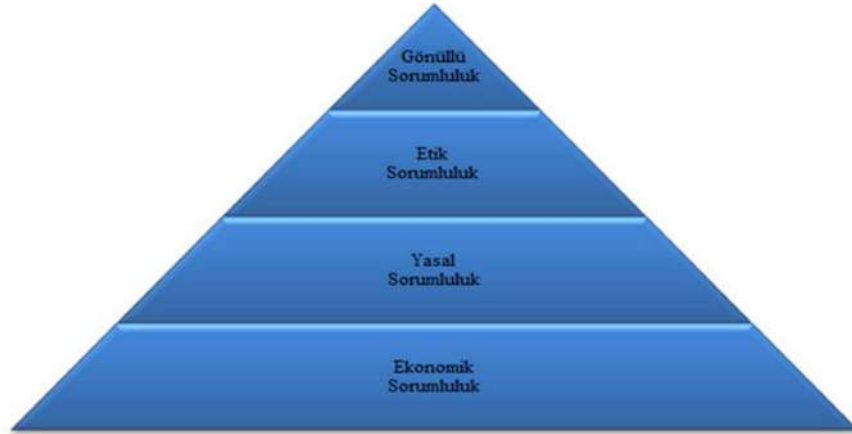

Kaynak: Davis ve R.L Blomstrom, 1975

Carroll (1979) ise literatürde en sık atıf yapılan tanımlamasında kurumsal sosyal sorumluluk kavramını işletmelerin yalnızca ekonomik kâr elde etmesi değil aynı zamanda zorunluluk olmadan kendi isteğiyle daha iyi bir çevre ve toplum yaratabilmek için gayret göstermesi şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımla işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesini genişleterek ekonomik ve hukuki sorumluluklarına ilave olarak etik ve hayırseverlik ile ilgili sorumluluklarının da bulunduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşımla işletmeler ile toplum ve çevre arasındaki ilişkinin önemine vurgu yapmış ve dikkat çekmiştir.

Carroll (1979), ekonomik sorumluluk, yasal sorumluluk, etik sorumluluk ve gönüllü sorumluluk olmak üzere dört boyuttan meydana gelen bir KSS piramidi oluşturmuştur:

Şekil 2: Carroll'un Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Kaynak: Carroll 1991: 42

Bu piramide göre işletmelerin ilk önceliği kâr elde etmektir ve bu amaca uygun olarak ekonomik sorumlulukları vardır. Bu sebeple ekonomik sorumluluklar piramidin en alt tabanını oluşturmaktadır. İşletmelerin birincil amacı ekonomik olarak kâr elde etmektir ve diğer sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için ekonomik olarak kâr elde etmeleri zorunluluktur. İşletmeler ekonomik olarak kâr elde ederken aynı zamanda ekonomiye sağladıkları katkıyla sosyal sorumluluk rolü de üstlenmektedirler.

Piramidin ikinci basamağında yer alan yasal sorumluluklar işletmenin faaliyetlerin bütününe, yasalara uygun ve hukuk normları çerçevesinde yürütülmesini işaret etmektedir. İşletmelerin yasalara uygun davranması, yasal yükümlülüklerini dürüst olarak ve zamanında yerine getirmesini ifade etmektedir.

Piramidin üçüncü basamağında etik ve ahlaki sorumluluk yer almaktadır. Bu kavramdan anlaşılması gereken işletmelerin, toplumun norm ve kurallarına uyması gerekliliği, toplumla arasındaki ilişkiyi karşılıklı saygı temelinde yürütmesi gerekliliğidir.

Piramidin en tepesinde yer alan gönüllü sorumluluk, toplumun işletmelerden yapmasını beklediği ve bir zorunluluk olmadan işletmelerin kendi iradesiyle gönüllü şekilde isteyerek üstlenebilecekleri sorumluluklardır. İşletmelerin sanatsal faaliyetlere destek olması, eğitime katkı sağlaması, hayırsever yaklaşımla toplumda dezavantajlı kesimlere fırsatlar sunması bu sorumluluklara örnek olarak gösterilebilir.

Lantos (2001) kurumsal sosyal sorumluluk kavramını toplumun uzun vadeli ihtiyaç ve isteklerine karşılık olarak işletmelerin olumlu etkilerini optimize eden ve işletmelerin eylemlerinin toplumda yaratacağı negatif etkileri minimize eden sözleşme şeklinde tanımlamaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluğun işletmeler için stratejik olacağı ilk kez Lantos tarafından ele alınmaktadır.

Akademik literatürde farklı şekillerde tanımlanan ve tartışılan KSS kavramı önemli uluslararası kuruluşların gündeminde de kendisine yer bulmuştur. Avrupa Komisyonu (European Commission) KSS'yi işletmelerin günlük iş faaliyetlerinden doğan sosyal ve çevresel endişelerini paydaşlarıyla olan iletişimlerine istekli olarak dâhil ettikleri bir kavram şeklinde tanımlamaktadır (2011-14 AB Stratejisi). KSS işletmelerin uzun vadeli çıkarlarına hizmet eden ve işletmenin yarattığı kültürel bir değerdir. İşletmelerin yasal sorumluluklarının ötesinde gönüllülük esasına dayalı, sürdürülebilir kalkınma kavramıyla yakından ilişkili bir kavramdır.

Sosyal sorumluluk sahibi olmak, yalnızca yasal zorunlulukları yerine getirmekten ibaret değildir. İşletmelerin insan sermayesine, çevre ve paydaşlarla uyumlu daha fazla yatırım yapması manasına gelmektedir. KSS, işletmelerin temel yasal yükümlülüklerinin dışında sosyal alanda eğitim, çalışma koşulları, cinsiyet eşitliği, yönetim-çalışan ilişkileri gibi birçok hususu doğrudan etkileyebilen bir kavramdır. Ayrıca çevreye duyarlı teknolojiler ve iş uygulamaları ile şirketlerin rekabet gücüne katkıda bulunabilen bir anlayış olarak da ifade edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD) KSS'yi toplumun ihtiyaçları ve hedefleri ekseninde işletmelerin bu ihtiyaç ve hedeflerle nasıl ilişki kurduğu ve toplumu nasıl etkilediği ile ilgili olarak açıklamaktadır. Ticari işletmelerin ve özellikle uluslararası şirketlerin, küreselleşme nedeniyle olağanüstü derecede hızlı bir değişim geçirdiklerini ve bu işletmelerin küreselleşen toplumda oynadıkları rolün istikrarlı, müreffeh ve adil bir küresel toplum geliştirmenin önemli bir bileşenini oluşturduğunu vurgulamaktadır (UNCTAD, World Investment Report, 1999).

KSS noktasında işletmelere rehberlik sağlayan bir kuruluş olan Uluslararası Standardizasyon Örgütü (International Organization for Standardization-ISO) bu kavramı işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini insanlara ve topluma

faydası olacak biçimde yönettikleri bir anlayış çerçevesinde açıklamaktadır. Bu doğrultuda KSS’yi kuruluşların, aldığı kararlar ve yürüttüğü faaliyetlerinin toplum ve çevrede yarattığı etkilere yönelik bir sorumluluk olarak tanımlamaktadır.

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (World Business Council for Sustainable Development- WBCSD) KSS’yi, toplumun yaşam kalitesi iyileşirken, işletmelerin etik davranışta bulunma, ekonomiye katkı sağlama taahhüdünün devam etmesi ve aynı zamanda işletmelerin uzun süreli refahı için elzem bir kavram olarak tanımlamıştır (WBCSD, 2020: 7-8).

KSS çok boyutlu bir kavram olup farklı perspektiflerle ele alınmıştır. Birçok kavramı içinde barındıran şemsiye bir terminoloji şeklinde ele alınmaktadır (Wang, 2011: 38). KSS, işletmelerin iş yapış tarzı, etik anlayış ve yarattığı imkânlarla içinde var olduğu toplumun ve çevrenin gelişimine katkıda bulunmasını teşvik eden bir kavramdır.

Özellikle günümüzde insan yaşamını etkileyen işletme faaliyetleri düşünüldüğünde iş dünyası için önemli ve gerekli bir kavramdır.

1.2 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Teorik Altyapısı

KSS’nin doğuşu ve gelişim göstermesi 1960’lı yıllara dayanmaktadır. İşletmelerin sorumlulukların ne olduğu ve kime karşı sorumlu olduklarına ilişkin bazı görüşler ortaya atılmıştır.

1960’ların başında Rachel Carson tarafından yayınlanan “Silent Spring” kitabı, işletmelerin çevrede bıraktığı tahribata dikkat çeken önemli bir çalışmadır. İşletmelerin neden olduğu çevresel etkilerin kamuoyuna taşıyarak gerekli önlemlerin alınmasını ve politikaların gözden geçirilmesini sağlamıştır. Sosyal sorumluluk kavramı, 1960lar ve 1970lerde işletme sahipleri arasında ve işletme ekollerinde gittikçe daha çok taraftar toplamaya başlamıştır.

İşletmelerin sosyal sorumluluklarıyla ilgili farklı görüşler ortaya atılmaya devam etmiştir. Milton Friedman’a göre işletmelerin tek sorumluluğu sahip olduğu ekonomik kaynakları kullanarak karlılığını arttıracak faaliyetlerde bulunurken hile yapmadan, açık ve serbest rekabete dayalı şekilde bunu gerçekleştirmektir (Friedman, 1962:133)

Friedman işletmelerin ilk ve öncelikli amacının kâr elde etmek olduğunu, bu sayede işletmenin ortaklarına karşı sorumluluğunu yerine getirmiş olacağını ve böylece yönetimin topluma karşı sorumluluğunu da yerine getirmiş olacağını dile getirmiştir. Friedman işletmelerin hiçbir sorumluluğu olmamasının yolunun sistemin sürdürülebilirliğini sağlamaktan geçtiğinin altını çizmiştir.

KSS incelenirken birden çok teorik çerçeve oluşturulmuştur. Bu teoriler; paydaş teorisi, sosyal sözleşme teorisi, meşruiyet teorisi, kaynak bağımlılığı teorisi ve vekâlet teorisidir.

1980’li yıllarda Friedman’ın aksine işletmelerin sosyal sorumluluğunun da olduğu anlayışını savunan Paydaş Teorisi (stakeholder theory) ortaya atılmıştır. Paydaş teorisi, organizasyonu oluşturan ve her birinin amaç ve hedefi farklı olan unsurların başarılı olabilmek için bütünlük içinde ve uyumlu olarak çalışması gerektiğini ortaya koymaktadır. Freeman 1984 yılında yayınladığı Stratejik Yönetim: Menfaat Sahipleri Yaklaşımı (Strategic Management: A Stakeholder Approach) kitabında paydaşı işletmelerin amaçlarının gerçekleştirilmesini etkileyen veya gerçekleşmesinden etkilenen bir grup veya kişiler olarak tanımlamış, bir işletmenin temel amacının paydaşlarının çıkarlarını sağlamak ve tüm paydaşlara karşı sorumluluklarını yerine getirmek olduğunu altını çizmiştir.

İşletmenin paydaşlarını iç ve dış gruplar olarak ikiye ayırmıştır. Yöneticiler, çalışanlar, ortaklar, hissedarlar, tedarikçiler ve müşteriler işletmenin iç grubunda yer alırken, rakipler, çevre, toplum ve devlet işletmenin dış grubunda yer almaktadır. Bu diyagram işletmenin, iç ve dış paydaşlara karşı beraber olarak sorumlulukları olduğunu, kurumsal sosyal sorumluluğun iki tarafın da isteklerini ve beklentilerini buluşturacak bir denge olduğunu altını çizmektedir.

Şekil 3: Freeman'ın Paydaş Teorisi Diyagramı

Kaynak: Freeman, 1984: 10

Ortaya atılan bir diğer teori olan Sosyal Sözleşme Teorisi toplum ve işletmeler arasında belirli davranışlardan temel alan sosyal bir sözleşme olduğuna dayanmaktadır. Weiss, başarılı bir işletmenin toplumla sözleşme yapan işletme olduğunu vurgulamıştır (Weiss, 2008: 161).

Meşruiyet Teorisi işletmenin hedefleri ve toplumun istekleri arasında karşılıklı ilişki olduğunu savunan teoridir. İşletmeler bir yandan faaliyetlerini devam ettirirken diğer yandan kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini de yürütmektedirler.

Kaynak Bağımlılığı Teorisi, işletmenin dış kaynaklara ihtiyaç duyduğunu ve bunun işletmeyi nasıl etkilediğini incelemektedir.

Vekâlet teorisi işletme yöneticileri ile işletme sahiplerinin farklı kişiler olması sebebiyle çıkar çatışmaları yaşayacağını iddia etmektedir. Rechner ve Dalton bu çatışmaların işletmelerin performansını etkileyeceğini düşünmektedir. İşletmenin düşük performans göstermesi paydaşlarını olumsuz etkileyecektir.

Görüldüğü üzere yıllar itibarıyla KSS ile ilgili ortaya farklı görüşler atılmıştır. 1960 ve 1970'lerde sosyal sorumluluk bilinci ekonomik ve yasal yükümlülüklerin

dışına taşmış ve işletmelerin içinde var oldukları topluma karşı bir ödevi olup olmadığı ekseninde tartışılmaya başlanmıştır.

1980’li yıllarda paydaşların dâhil oldukları bir iş organizasyonuna dönüşmüştür. 2000’ler öncesinde küresel ekonomik ve siyasi dinamikler değişmiş, bu değişim sosyal performans, paydaş teorisi, iş etiği ve sürdürülebilirlik kavramlarına sirayet etmiştir. Bu kavramlar gittikçe önemli olmuş ve sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır (Sen, 2011).

1.3 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Dünyadaki Gelişimi

20. yüzyılda iş dünyası ve toplum arasındaki ilişki köklü bir değişime tanık olmuş ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, iş hayatının giderek kilit bir unsuru olmuştur. Bu değişimin temel itici güçleri, ticaretin küreselleşmesi, şirketlerin artan büyüklüğü ve etkisi, paydaş ilişkileri, bilgi ve marka itibarının stratejik öneminin artması ve iklim krizi olmuştur.

Şirketler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişki, ataerkil hayırseverlikten iş dünyasının toplumdaki rollerinin, haklarının ve sorumluluklarının yeniden incelenmesine yönelik olarak bir dönüşüm geçirmiştir.

İşletme faaliyetleri günümüzde daha çok hissedilen küresel ısınma, iklim krizi, ozon tabakasının delinmesi, doğal kaynakların kirletilmesi, biyoçeşitliliğin gittikçe azalması gibi sorunlarla karşı karşıya kalmamıza neden olmuştur. 1978 yılında ABD’de endüstriyel atıkların sebep olduğu Love Canal çevre felaketi, 1986 yılında Ukrayna’da yaşanan Çernobil felaketi, 1989 yılında Alaska’da Exxon Valdez petrol tankerinin batması insanlığın tanık olduğu büyük çaptaki çevre felaketlerinden bazılarıdır.

2001 yılında ABD’de Enron skandalı, 2003 yılında İtalya’da Parmalat’ta büyük çapta yolsuzluk skandalları yaşanmıştır. Yapılan bu yolsuzluklardan yalnızca işletmeler ve menfaat sahipleri etkilenmemiş, piyasalar ve küçük yatırımcılar da nasibini almıştır.

Yaşanan çevre felaketleri ve finansal yolsuzluklar işletmelerin çevre ve topluma karşı sorumluluklarının olduğuna ilişkin toplum bilincini geliştirmiş ve işletmelerin tüm paydaşlarına hesap verebilir olmasına yönelik talepleri artırmıştır. Hükümetler ve

sivil toplum tarafından çevre kirliliği, insan hakları ihlalleri ve tedarik zincirlerinde emeğin sömürüsü suçlamaları, şirketleri çevresel ve sosyal açıdan daha sorumlu olmaya zorlamıştır.

İşletmelerin paydaşlarının yasal, etik, sosyal ve çevresel beklentilerine yanıt vermeleri olarak tanımlanan KSS, bu gelişmelerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. KSS, genellikle tüketici ve sivil toplum baskılarına pragmatik bir yanıt olmuştur.

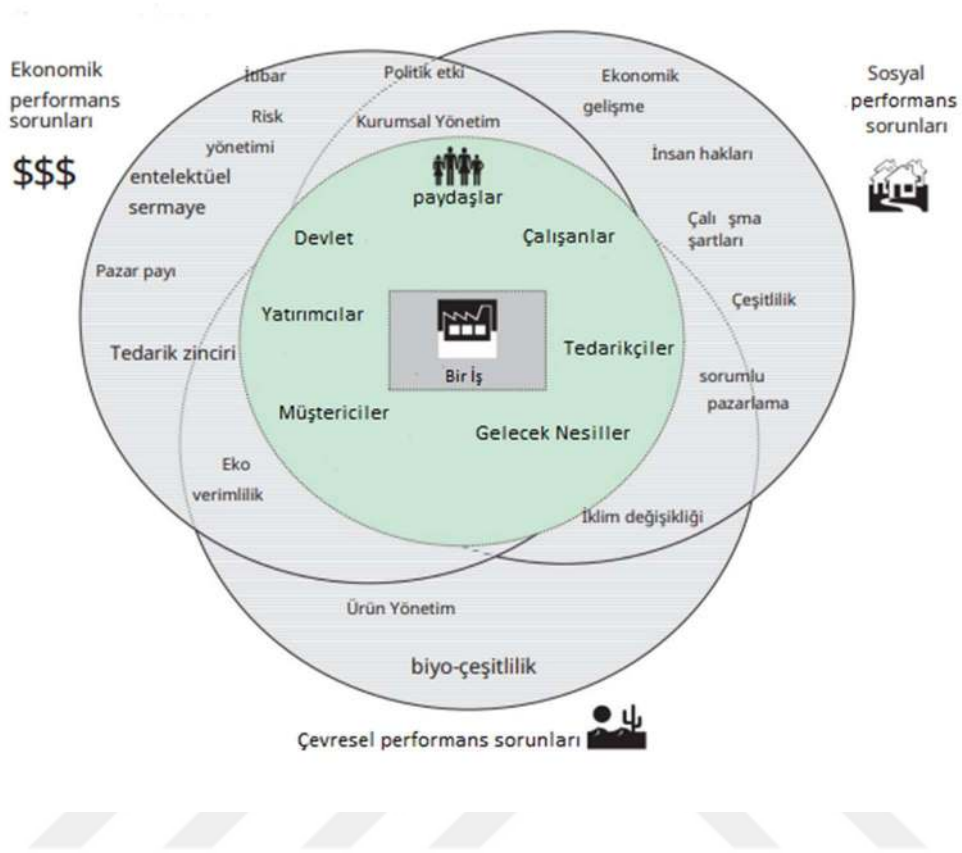
İş dünyasında gittikçe önem kazanan KSS'nin temel itici güçlerini aşağıda özetlemek mümkündür:

- KSS faaliyetlerinin medyada daha görünür olması.
- Tüketicilerin ürünlerin üretim şartları ve pazar koşulları ile ilgili giderek daha fazla veri istemeleri.
- Sivil toplum kuruluşları ve sendikaların toplumla bağları bulunan şirketlere yakınlık kurması.
- Yaptırım gücü yüksek kurumsal şirketlerin KSS ile ilgili tedarikçilerini zorlayabilmesi.
- Politikacıların KSS'ye yönelik politika oluşturmaları.
- KSS'nin bir şirketin itibarı ve imajının çalışanlarını seçmekte sağladığı faydalar.

Sadece zenginlik yaratma konusunda değil, sosyal ve çevresel konular için de sorumluluk hissetmeye başlamış işletmelerde bir değer kayması meydana gelmiştir. Şirketler stratejik gelişimleri için sosyal ve çevresel olarak daha sorumlu olmanın önemli hale geldiğinin farkına varmışlardır. Baskı grupları, tüketiciler, medya, devlet ve diğer kamu kurumları, şirketleri daha sosyal sorumluluk sahibi olmaya zorlamıştır.

Farklı paydaşlar ve ilgilendikleri konular açısından farklılaşsa da birbiriyle örtüşen sosyal, çevresel ve ekonomik etki alanlarıyla ilgili KSS kavramı işletmeler için kilit bir kavram haline gelmiştir.

Şekil 4: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Haritası Sorunlar ve Paydaşlar

Kaynak: United Nations Industrial Development Organization, Implications for Small and Medium Enterprises in Developing Countries: 17

İşletmeler sürdürülebilirliğini sağlamak ve işletme itibarını artırmak için KSS çerçevesince, faaliyet gösterdiği ve içinde var olduğu toplumda tüm paydaşları kapsayacak şekilde ekonomik hayatın devamlılığı sağlamak ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak, çalışanların ve işçilerin çalışma koşullarını iyileştirmek, hayat kalitelerini artırmak, tüm toplumun saygınlığını ve itibarını artırmak, çevreyi korumak ve iklim değişikliğiyle mücadele etmek için hem yasal hem de etik gerekliliklerini yerine getirmeye yönelik çaba göstermeye başlamışlardır.

1.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Türkiye’deki Gelişimi

KSS, Türkiye’de son 20 yıldır gelişim gösteren bir kavram olarak göze çarpmaktadır. Etik ve hayırseverlik Türk iş dünyası için yeni kavramlar değildir ancak KSS şemsiyesi altında farklı bir kimliğe bürünmüştür. KSS’nin gelişimi öncesi

işletmeler tarafından yürütülen hayırsever faaliyetler tamamen gönüllü olarak yapılmakta, kurum ve kuruluşlara sağladığı faydalar göz ardı edilmekteyken KSS'nin gelişimiyle beraber hayırsever faaliyetlerin yürütülmesinin kurum ve kuruluşlara sağladığı faydalardan yararlanma motivasyonu daha fazla ortaya çıkmıştır.

Sosyal sorumluluk kavramının temel aldığı hayırseverlik yaklaşımı ülkemizde gelenek, görenek ve dini olarak bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Hayırsever olmanın, karşılık beklemeden iyilik yapmanın Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Türk devletlerinde bu amaçla kurulmuş birçok vakıf olduğu ve sosyal sorumluluk uygulamalarının Osmanlı Devleti'nin de öncesine kadar uzandığı görülmektedir.

Anadolu Selçuklu Devleti zamanında vakıflar ortaya çıkmıştır. Osmanlı'ya dek uzanan bu vakıflar tarafından halkın ihtiyaçlarını gidermek, ücretsiz yemek vermek, yolculara kalacak yer sağlamak, hastaları tedavi etmek vb. faaliyetler gerçekleştirmek amacıyla imarethaneler, hastaneler, mescitler, medreseler, hayratlar, hanlar ve kervansaraylar yapılmıştır. Bu kurumların toplumsal dayanışmayı desteklediği ve geliştirdiği değerlendirilmektedir.

Osmanlı Devleti'ndeki Ahilik Teşkilatı ve Lonca Teşkilatı sosyal sorumluluk uygulamalarına kurumsal düzeyde ilk örnekler olarak gösterilebilir. Ahilik teşkilatı esnaf, tüccar ve sanatkrlardan oluşan, toplumdaki dezavantajlı kişilere yardım ve destekte bulunan oluşumdur. Ahiler tarafından kurulan sandıklarda paralar biriktirilmekte, bu paralar ihtiyaç halinde (doğum, ölüm, doğal afetler, hastalık, kaza vs.) ihtiyaç sahiplerine verilmekteydi.

Cumhuriyet döneminde gelindiğinde sosyal sorumluluk uygulamaları dönüşüm geçirmiştir. Vehbi Koç Vakfı bu uygulamalara önemli bir örnektir. Türkiye'de devlet desteğiyle başarılar elde etmiş ve büyümüş holdinglerin hayırsever faaliyetleri kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin başlangıç noktası sayılabilir. Holdinglerin topluma karşı sosyal sorumluluklarını bu vakıflar aracılığıyla gerçekleştirdiği değerlendirilmektedir.

Türkiye'de sosyal sorumluluk uygulamalarının özellikle 2000'li yıllardan sonra ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu gecikmeye sebep olarak ülkemizdeki ekonomik istikrarsızlık ortamı gösterilebilir. Fakat 2000'li yıllardan sonra gözlemlenen yapısal

reformlar, istikrar ortamı ve ekonomide yakalanan büyüme ivmesi kurum ve kuruluşların sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirebilmeleri için uygun atmosfer yaratmıştır (Göçenoğlu ve Onan, 2008). Böylece KSS uygulamaları içinde Türk şirketleri de kendine yer bulmuştur.

1.5. Sürdürülebilirlik

KSS, kendi içinde çeşitli disiplinlere yayılmış bir kavramdır. KSS yalnızca işletme faaliyetlerinden ortaya çıkan sosyal ve çevresel etkileri azaltmakla kalmaz ülke ekonomilerinin sürdürülebilir olarak büyümesini desteklemekte de kilit rol üstlenmektedir. KSS genellikle sürdürülebilirlikle eş anlamlı olarak sosyal, ekonomik ve çevre konularında ortaya çıkan beklentilerin dengeli olarak yürütülmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramı İngilizce “sustainability” kelimesini karşılığı olarak dilimize çevrilmiştir ancak Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde bu kavram henüz yer almamaktadır. Bu kelimenin kökenine bakıldığında Latince “sustinere” yani dayanmak anlamına geldiği anlaşılmaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramının kökenleri 300 yıl geriye dayanmaktadır. İlk olarak 1713’te madencilik faaliyetleri yürüten bir işletmenin yöneticisi olan Carl von Carlowitz ormanların sürdürülebilirliğine ve istikrarına dikkat çekmiştir.

1970’li yıllarda insanlığın doğaya verdiği zararın daha görünür olmasıyla sürdürülebilirlik önemli bir kavram olarak yerini almıştır. Teknolojik gelişmeler, ürün çeşitliliğini artması, nüfus ve tüketim artışı o yıllarda hız kazanmıştır. 1972 yılında bilim insanlarından oluşan Roma Kulübü “Büyümenin Sınırları” adında bir rapor yayımlayarak sürdürülebilirliğe küresel çapta dikkat çekmeyi başarmıştır.

Sürdürülebilirliğin evrensel olarak kabul görmüş tek bir tanımı yoktur. Akademik literatürde birden çok tanım yapılmıştır. Sürdürülebilirlik; uzun vadeli olarak değer yaratmak amacıyla ekonomik, çevresel ve sosyal unsurlara ait imkânları değerlendirmek ve bu unsurlara bağlı riskleri yönetmek üzerine kurulu bir iş anlayışı olarak tanımlanmaktadır (Quaddus ve Siddique, 2011).

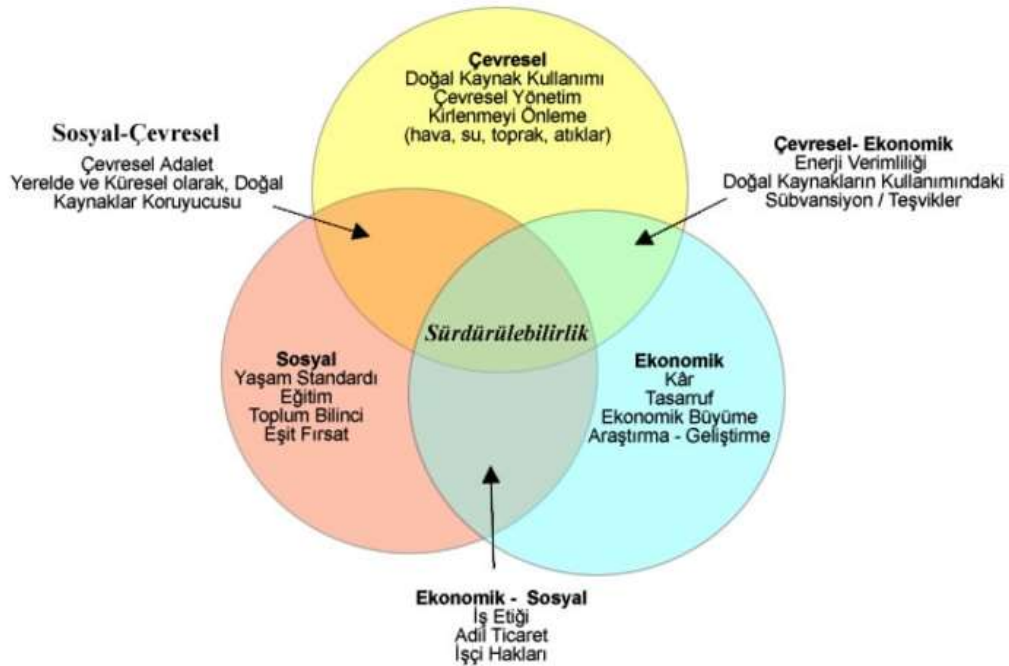
Aydın’a göre sürdürülebilirlik, toplumun sahip olduğu entelektüel sermayesinin, doğal kaynaklarının, kültür mirasının, bilimsel çalışmalarının tümünün saygı

temelinde ihtiyatlı kullanımını öngören bütüncül bir süreç olarak ele alınmaktadır. (Aydın, 2015, 63).

Sürdürülebilirlik günümüzde karşımıza sıklıkla çıkan oldukça geniş kapsamlı bir kavram olup çevre, ekonomi, finans, enerji, tarım, şehircilik, mimari, turizm, moda, sosyal politikalar ve işletme politikaları gibi birçok alanda kendine yer edinmektedir. Gladwin vd (1995) sürdürülebilirliği, tarım, turizm, mimari, işletme ve ekonomi gibi pek çok alanda toplumun kültürel, bilimsel mirasının ve doğal kaynaklarının sağduyulu biçimde kullanımını sağlayan bütüncül bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilirlik birden çok boyutu içine alan bir kavramdır ve ilk etapta sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları dikkat çekmektedir (Gabrusewicz, 2013-20):

Şekil 5: Sürdürülebilirliğin Boyutları

Kaynak: Gabrusewicz, 2013: 20

Sürdürülebilirlik çevre bağlamında değerlendirildiğinde, ekolojik sistemlerin dengesini ve devamlılığını hem günümüzde hem de gelecekte sağlayabilme becerisi olarak ele alınmaktadır. (Chapin, Torn ve Tateno, 1996: 1017) Yeryüzündeki doğal kaynakların bir sınırı olduğu bilinmektedir ve hızlı tüketimle kaynakların yetersiz kalacağı hususunda görüş birliği bulunmaktadır. Bu durumda doğal kaynakların daha

akılcı bir yaklaşımla verimli kullanımı, fosil yakıtların çevreye verdiği zararları en aza indirmek için kirlilikle mücadele, atık yönetimi, biyoçeşitliliğin korunması ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelim sürdürülebilirliği sağlamak için atılması gerekli adımlardır.

Doğal kaynakların aşırı tüketimini engelleyen ve altyapı geliştirilmesine önem veren sürdürülebilir mal ve hizmet üretim sürecini tesis etmek bu anlayışın temelini oluşturmaktadır. Sürdürülebilirlik, kendi kaynaklarının idaresini çevrede hasar bırakmadan yapabilen bir sistemi savunmaktadır.

Ekonomik bağlamda ele alındığında; ülke ekonomilerinin birincil amacı refah seviyesi yüksek bir toplum yaratmak ve büyümekken, işletmelerin birincil amacı yüksek kâr elde etme arzusudur. Sürdürülebilirlik, mal ve hizmet üretimi artarken kaynakların verimli kullanımını ve aynı zamanda müreffeh toplumlar yaratılmasını hedeflemektedir.

Sosyal bağlamda değerlendirildiğinde ise sürdürülebilirlik gelecek kuşakların haklarını gözeterek ve saygılı olarak günümüz insanlığının ihtiyaçlarını karşılamak olarak ifade edilmektedir (United Nations-UN, 2008). Toplumsal adalet, eğitimde fırsat eşitliği, sağlıklı yaşam, toplum bilinci, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi yaşamın her alanında karşımıza sorunlardaki gelişimi sağlamak için yapılacak uygulamalar sürdürülebilir bir toplum yaratmanın anahtarıdır.

Özellikle son yıllarda tüm insanlığın tanık olduğu biyoçeşitliliğin azalması, orman yangınları, su kirliliği, bilinçsiz atık yönetimi, çarpık kentleşme gibi sorunlar sürdürülebilirliğe olan farkındalığın artmasına ve duyarlılığın gelişmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda her tür ve boyuttaki kuruluşun, çevrede bıraktığı negatif etkilerini, doğal kaynaklara erişilebilirliği ve dolayısıyla toplum üzerindeki olumsuz etkilerini minimize etmenin yanı sıra, topluma kattığı pozitif değerleri en üst seviyeye çıkarmaya yardımcı olan eylemler benimsemesi gerekmektedir (James, 2015: 3)

Sürdürülebilirlik kavramından iş dünyası kayda değer biçimde etkilenmiştir. İşletmelerin doğaya verdikleri zarar çoğu zaman geri döndürülemez nitelikte olmasının sebebiyle büyük şirketler, finansal sürdürülebilirliklerinin yanı sıra, doğal kaynakların sürdürülebilirliği ve insanlığın kalkınması da dâhil olmak üzere iklim kriziyle mücadelede etkin rol almak için eyleme geçmeleri gerektiğinin farkına varmıştır.

Küreselleşme ve buna bağlı olarak değişen rekabet koşulları; şirketlerin artan büyüklüğü ve çevreye etkisi, hükümetlerin rollerinin azaltılması veya yeniden konumlandırılması gibi sebepler bir araya gelerek KSS ve sürdürülebilirliğin iş dünyası için vazgeçilmez unsurlar olmasına yol açmıştır.

Sürdürülebilirlik işletmelerin iş yapış tarzında kilit bir rol oynamaya başlamıştır. Sürdürülebilirliğin işletme faaliyetlerinin bir parçasını oluşturduğunda ticari fayda sağladığına ilişkin çok sayıda çalışma ve örnek bulunmaktadır. Bunlar çevre yönetimi, sosyal ve çevresel raporlama, insan kaynakları yönetimi ve toplum katılımı ile diğer alanlarda ortaya çıkmaktadır.

1.5.1. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramları birbirleriyle eş zamanlı gündeme gelmiş ve önem kazanmış kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

1980 yılında Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources – IUCN) tarafından hazırlanan “Dünya Koruma Stratejisi” isimli rapor sürdürülebilir kalkınmanın ortaya çıkışı olarak sayılmaktadır. Tüm dünyada geniş bir şekilde tartışılmaya başlanması ise 1987 yılında “BM Genel Sekreterliği Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu” (World Commission on Environment and Development) tarafından yayınlanan ve “Brundtland Raporu” olarak da bilinen “Ortak Geleceğimiz” (Our Common Future) başlıklı raporun yayınlanması sonucu olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama becerisinden fedakârlık etmeden bugünkü neslin ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma olarak ifade etmiş ve bu tanım yaygın olarak benimsenerek kullanılmaya başlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kronolojik sırada yaşanan gelişmeler verilmiştir:

Tablo 1: Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Yaşanan Gelişmeler

Yıl	Oluşum	Açıklama
1972	Roma Kulübü	Roma Kulübü tarafından “Büyümenin Sınırları” isimli rapor yayımlandı. Bu rapor nüfus, endüstrileşme, gıda üretimi, kirlilik ve sınırlı kaynakları temel alarak bu 5 değişkeni sorgulamıştır. Gelecekteki 100 yılda olabilecekleri hesap etmeye çalışmış ve çarpıcı sonuçlar ortaya koymuştur.
1972	Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı	Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen bu konferansta insan çevresinin korunması ve geliştirilmesi için insanlara ilham verecek ve yol gösterecek ortak bir bakış açısı ve ortak ilkeler geliştirilmesi ihtiyacı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, kaynak kullanımında kuşaklararası hakkaniyet, ekonomik ve sosyal gelişme ile çevre ilişkisini vurgulayan çeşitli ilkeler geliştirilmiştir. Bu ilkeler, sürdürülebilir gelişmenin temel dayanaklarına vurgu yapmaktadır.
1987	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development)	Bu komisyon tarafından yürütülen çalışmaların sonucunda “Ortak Geleceğimiz Raporu” yayımlanmıştır. Bu rapor daha sonra Brundtland Raporu olarak anılmıştır. Bu raporda sürdürülebilir gelişmenin yaygın olarak bilinen ve pek çok atıf alan ve genel kabul gören tanımı yer almaktadır. Çevre ve gelişme konuları birlikte ele alınarak sürdürülebilir gelişme için küresel bir eylem planı oluşturulmasına zemin hazırlanmıştır.
1992	Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Finans Girişimi	Mayıs 1997’de revize edilmiştir. Bu bildiri, dünya finans hizmetleri sektörünün önde gelen kuruluşları tarafından imzalanmıştır. Çevrenin korunması yönünde sorumluluk ve işbirliği önermektedir.
1994	Üçlü Sorumluluk	Bu kavram ilk kez 1994 yılında John Elkington tarafından önerilmiştir. Üçlü performans veya üçlü sorumluluk kavramı, işletmelerin finansal sonuçlarının yanı sıra çevresel ve sosyal sonuçlarını da raporlamasını gerektirmektedir.
1997	Kyoto Protokolü	Küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda mücadeleyi sağlamaya yönelik olarak oluşturulmuş uluslararası bir çerçevedir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında imzalanmıştır. Kyoto Protokolünün amacı, atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, iklime tehlikeli etki

		yapmayacak seviyelerde dengede kalmasının sağlanmasıdır.
2000	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi	Bu uluslararası belgede çokuluslu işletmelerin yatırım yaptıkları ülkeye ve bu ülkede yaşayan topluma karşı sorumlulukları ortaya konulmuştur.
2001	Sürdürülebilir Gelişme ve Dünya İş Konseyi	İşletmelerin dünyaya katkı ve etkisinin bir ölçüm yolu olarak sebep oldukları sosyal ve çevresel maliyetlerinin işletme hesaplarına dâhil edilmesi gerektiği öne sürülmüştür.
2002	Dünya Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi	1992 yılında Rio de Janeiro’da yapılan konferansta alınan kararların uygulanma sürecinin değerlendirilmesi ve ortaya çıkan sorunların tartışılması ve çözümler bulunması bu toplantının temel amacını oluşturmaktadır.
2002	OECD Çevre Parlamento Komisyonu	Gündem 21’in 27 ilkesi geliştirilmiştir. Dünyayı daha iyi hale getirmek için ekonomik gelişmede işletmelere bir rol ve önem atfedilmiştir.
2005	Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım Prensipleri (UNPRI)	2005 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin davetiyle bir araya gelen 12 ülkeden 20 büyük kurumsal yatırımcının oluşturduğu, bugün ise dünya genelinde 1200’den fazla imzacısı bulunan, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetime ilişkin konuların yatırım analizlerinde ve karar verme süreçlerinde dikkate alınmasını teşvik eden ve buna ilişkin ilkeler yayınlamış bir platformdur. Borsa İstanbul 2010 yılından beri bu Girişimin imzacısı konumundadır.
2012	Rio+20 Zirvesi	Rio+20 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, 1992’de Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın 20.yıldönümünde yine Rio’da gerçekleştirilmiştir. Zirvenin çıktı belgesi olarak “İstedığımız Gelecek” başlıklı rapor kamuoyuna sunulmuştur.
2013	Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi (International Integrated	Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi, 2013 yılı Aralık ayında “Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi”ni yayımlamıştır.

	Reporting Council - IIRC)	
2015	Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	2030 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile yeni bir küresel kalkınma çerçevesi çizerek sürdürülebilir şehirler, iklim değişikliği, kuraklıkla mücadele, biyoçeşitliliğin korunması gibi çevre konuları sürdürülebilir kalkınma gündemine alınmıştır.

Kaynak: Tokgöz ve Önce 2009: 259-260,

<https://www.borsaistanbul.com/data/kilavuzlar/surdurulebilirlik-rehberi.pdf>

Tüm bu organizasyonlara ek olarak güncel gelişmeler ortaya çıkmaya devam etmiştir. 2015 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'nın (COP 21) aralarında Türkiye'nin de olduğu ülke temsilcileri tarafından Paris İklim Anlaşması (Paris Climate Agreement) imzalanmıştır. Bu anlaşma sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması ve iklim değişikliği konusunda yasal olarak bağlayıcı ve 196 ülke tarafından kabul edilmiş uluslararası bir anlaşmadır. Paris İklim Anlaşması uluslararası bir anlaşma olma özelliği ile iklim kriziyle mücadelede bir dönüm noktasıdır. İklim nötr bir gelecek için sera gazı emisyonlarıyla etkili bir mücadele hedeflemektedir. Bu hedefe uygun olarak ülkelere düşen güçlü ekonomik ve sosyal bir dönüşümdür.

İngiltere'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (UN Climate Change Conference, COP26), 2021 yılında tarafları Paris Anlaşması ve BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin hedeflerine yönelik eylemleri hızlandırmak için bir araya getirmiştir. COP26'da yaklaşık 200 ülke tarafından Glasgow İklim Paketi'ni kabul edilmiştir. Bu küresel anlaşma, önümüzdeki on yılda iklim konusundaki eylemi hızlandıracak ve Paris Anlaşması'nı tamamlayacaktır. Glasgow İklim Pakti küresel ölçekteki sıcaklık yükselişini sınırlama amacını taşımaktadır.

Bir diğer gelişme ise Avrupa Birliği tarafından 2020 yılında Avrupa Yeşil Anlaşması'nın (European Green Deal) onaylanması olmuştur. Bu anlaşma Avrupa Komisyonu tarafından yürütülmektedir. Avrupa Yeşil Anlaşması 2050'de Avrupa kıtasını karbon - nötr hale getirmeyi amaçlayan bir dizi politika girişimidir.

Bu anlaşma, 2050 yılına dek iklimin öncelikli bir konu olacağını ve ülkelerin büyüme stratejisini oluştururken iklim ekseninde politikalarını şekillendirmeleri gerektiğini ortaya koymuştur. AB, 2030'a kadar sera gazı emisyonlarını %55 oranında azaltmayı, 2050 yılında ise karbon-nötr bir kıta olmayı hedeflemektedir. Bu amaca uygun olarak ülkelerin fosil yakıta bağlı ekonomi modellerini dönüştürmeleri zorunluluğu hedeflerden bir tanesidir. Bir diğer hedefse ülkelerin sürdürülebilir ekonomi ve enerji politikaları benimsemesini amaçlamaktır.

Sonuç olarak sürdürülebilirlik 19. yüzyıl başlarında literatürde yer almaya başlamış ve ilk aşamada orman, çevre ve fosil enerji kaynakları konusundaki endişelerle ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın başlarında iklim krizinin derinleşmesiyle beraber daha önemli bir konu haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler ve hükümetler düzeyindeki çalışmalarda giderek önem kazanması ve boyut değiştirmesi sonucu sürdürülebilirlik kavramı işletme politikaları ve ekonomi politikaları boyutuyla kendine başka düzlemlerde yer bulmuştur.

1.5.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaçları

Günümüz gereksinimlerini gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılayabilme yeteneğinden ödün vermeden karşılayabilen bir kalkınma modeli olan sürdürülebilir kalkınma, yapılan uluslararası anlaşmalarla beraber 19. yüzyılın sonlarına doğru daha geniş kapsamlı bir uygulama alanı bulmuştur. Sürdürülebilirlik ülkelerin sosyal ve ekonomik gelişim amaçlarına ulaşmak için sürdürülebilir kalkınma anlayışı tarafından ortak payda olarak belirlenmektedir. Herkes için kapsayıcı olan bu ortak hedef gelecekte tüm insanlığın gereksinimlerini ve taleplerini karşılamaya fırsat sağlamaya yöneliktir.

Ülkeler tarafından uygulanacak ekonomik gelişme ile sosyal gelişme arasındaki dinamiklerin iyi bir şekilde kurgulanması hem şu anki ihtiyaçları karşılayabilmeye fırsat sağlar hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını hiçbir tehlikeye sokmadan karşılayabilmeyi sağlamaktadır. Bilinçsiz büyüme pek çok çevresel felakete yol açabilir ve geri dönüşü olmayan doğa tahribatı yaratabilir. Bu sebeple, sürdürülebilir kalkınmanın temelinde ekonomik, sosyal ve çevrenin birbiriyle olan ilişkilerinin kapsayıcı bir yaklaşımla düşünüldüğünde bugünün ve gelecek kuşakların kalkınmanın sağladığı fırsatlardan eşit şekilde dengeli faydalanması yatmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), yoksulluğun ortadan kaldırılması, eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla kurulmuş ve yıllar itibariyle çalışmaları ivme kazanmıştır. İçinde Türkiye'nin de yer aldığı 170'ten fazla üyesi bulunan bu oluşumun asli amacı yoksulluğu ortadan kaldırmak, evrenimizi korumak ve insanlığın refah ve barış içerisinde yaşamasını sağlamak üzere küresel eylem çağrısında bulunmak olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), 17 amaçtan oluşmaktadır. İklim değişikliği, ekonomik eşitsizlik, yenilikçilik, sürdürülebilir tüketim, barış ve adalet gibi yeni alanları içermektedir.

Şekil 6: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Kaynak: <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/>

SKA'nın kapsayıcı gündemi dünyamızın karşı karşıya olduğu ve eğer önlem alınmazsa daha da ağır zorlukları tecrübe etmek zorunda kalacağı sorunları üye ülkelerle iş birliği içinde ele alarak ortak bir amaç ve plan sağlamayı hedeflemektedir.

1.5.3. Sürdürülebilirlikle İlgili Ülkelerin Attığı Adımlar

Sürdürülebilirliğe dair hükümetler düzeyinde çeşitli adımlar atılmaktadır. Atılan bu adımlar sürdürülebilirliğin ülkelerin gündemlerinde ne kadar yer bulduğuyla pozitif bir ilişki içindedir.

İngiltere 2019 yılında, 2050 yılına kadar net sıfır sera gazı emisyonunu taahhüt eden ilk büyük ekonomi olmuştur. 2019 yılında Yeşil Finans Stratejisini yayınlamıştır.

2021 yılına gelindiğinde hedeflerini kısa vadede gerçekleştirmek için 2035 yılına kadar karbon emisyonunu %78 oranında azaltma amacını yasalaştırarak ekonomisinde büyük ölçekli dönüşüm hareketini başlatmıştır. 2021 yılında sürdürülebilirliğe ilişkin yararlı açıklamalar için entegre bir çerçeve oluşturan Sürdürülebilir Açıklama Gereklilikleri (Sustainability Disclosure Requirements - SDR) yayınlamıştır. İngiltere özellikle sera gazı emisyonları için hızlı ve acil bir çözüml arayışına girmiş ve sürdürülebilirliğe ve yeşil teknolojiye önemli ölçüde yatırım yapılması gerektiğini savunmaktadır.

İngiltere dışında net sıfır karbon emisyonu hedefi açıklayan 30 ülkeden Finlandiya 2035, Avusturya ve İzlanda 2040, Almanya ve İsveç 2045, Japonya, ABD, Brezilya, Danimarka ve Fransa 2050 tarihini taahhüt etmiştir. Dünyanın en yüksek oranda karbon salınımını yapan ülkesi Çin net sıfır karbon hedefi için 2060 yılını hedef belirlemiştir.

Avusturalya yüksek miktarda fosil yakıt ihraç eden bir ülke olmasıyla sıklıkla eleştirilmiştir. Ancak net sıfır karbon emisyonu hedefine 2050 yılında ulaşmayı planladığını açıklamıştır.

Türkiye 2009 yılında Kyoto Protokolü'ne taraf olmuştur. 2016 yılında Paris İklim Anlaşması'nı imzalanmış, anlaşma 2021 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye hazırladığı ulusal katkı beyanında sera gazı emisyonunu 2030 yılında %21 oranına kadar azaltmayı öngörmüştür. 2021 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın adı iklim krizine dikkat çekmek üzere Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Yine aynı bakanlık tarafından Çevre ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 2019-2023 yılları için hazırlanan 11. Kalkınma Planı sürdürülebilir kalkınma modelini kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Ticaret Bakanlığı tarafından Avrupa Birliği Yeşil Mutabakatının uygulanmasına yönelik Yeşil Mutabakat Eylem Planı oluşturulmuştur. İklim değişikliğiyle mücadele ve sürdürülebilir ekonomiye geçişin tartışıldığı birçok ülke başkanı, uluslararası kuruluş, siyasetçi, finans sektöründen temsilci ve üniversiteler gibi birçok kuruluştan katılımcıyla 2022 yılında EKO İklim Zirvesi düzenlenmiştir. 2022 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından Konya'da Türkiye'nin ilk İklim

Şurası düzenlenmiştir. Fosil yakıt kullanımını azaltmak ve piyasaya örnek teşkil etmek üzere öncü bir girişim olarak devlet tarafından elektrikli araba “TOGG” üretimi için çalışmalara başlanmıştır. Yine kaynak israfını önlemek ve bilinçli atık yönetimi için “Sıfır Atık Projesi” hayata geçirilmiştir.

Almanya incelendiğinde sahip olduğu bir sürdürülebilirlik politikasının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu politikalar uluslararası uzmanlar tarafından belirli periyotlarla denetlenmektedir (The 2018 Peer Review on the German Sustainability Strategy). Almanya sera gazı emisyonunu azaltmak üzere şirketleri vergilendirme yoluna gitmiştir. Ayrıca bilinç düzeyi yüksek bir ülke olması sebebiyle her yıl ülkede sürdürülebilir yaşama dair fikir yarışmaları düzenlenmektedir.

Avrupa ülkeleri arasında yenilenebilir metodlarla üretim yapan çevre dostu hidrojen üretiminin öncüsü Hollanda’dır. Hollanda, Avrupa’nın en büyük tribünlerinden birine ve en büyük yüzen güneş enerji platformuna sahiptir. Ülke ayrıca 2025 yılına kadar elektriğin %50’sini rüzgâr ve güneş gibi yenilenebilir kaynaklardan sağlamaya oldukça kararlıdır. Hollanda hükümeti sürdürülebilir bir ekonomiye ulaşmak için sanayi, sivil toplum örgütleri ve diğer yetkililerle birlikte çalışmaktadır. Ülke uzun zamandır bisiklet dostu bir ülke olarak bilinmektedir ve diğer ülkelerden daha fazla kişi başına düşen bisikletle sürdürülebilir ulaşım da lider konumdadır.

Fransa 2019 yılında AB’deki diğer ülkelerle birlikte 2050 yılına kadar sera gazı emisyonlarını azaltacağını ve karbon nötr hale geleceğini taahhüt etmiştir. Ülke, yenilenebilir enerjinin nihai enerji tüketimindeki payını 2030 yılına kadar %32’ye çıkarmayı taahhüt etmiştir (https://earth.org/global_sustain/france-ranked-4th-in-the-global-sustainability-index/) Ayrıca 2020 yılına kadar iklim finansmanında 2 milyar avroluk artışla büyük bir bütçe ayırmıştır.

Küresel emisyonlarının %50’sinden Çin ve ABD sorumlu tutulmaktadır. 2021 yılında Paris Anlaşması’na geri dönen ABD 2050 yılında karbon nötr olmaya, 2035 yılında ise elektrik üretimi sektörünü karbonsuzlaştırmaya yönelik hedeflerini açıklamıştır.

1.6. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik

KSS literatürde ve uygulamalarda ele alınırken sürdürülebilirlik, sürdürülebilir büyüme ve kalkınma gibi kavramlarla bağlantılı olarak ele alınmaktadır. İşletmeler nezdinde sürdürülebilirlik, kurumsal sürdürülebilirlik veya kurumsal sosyal sorumluluk kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. (Gabrusewicz, 2013: 39).

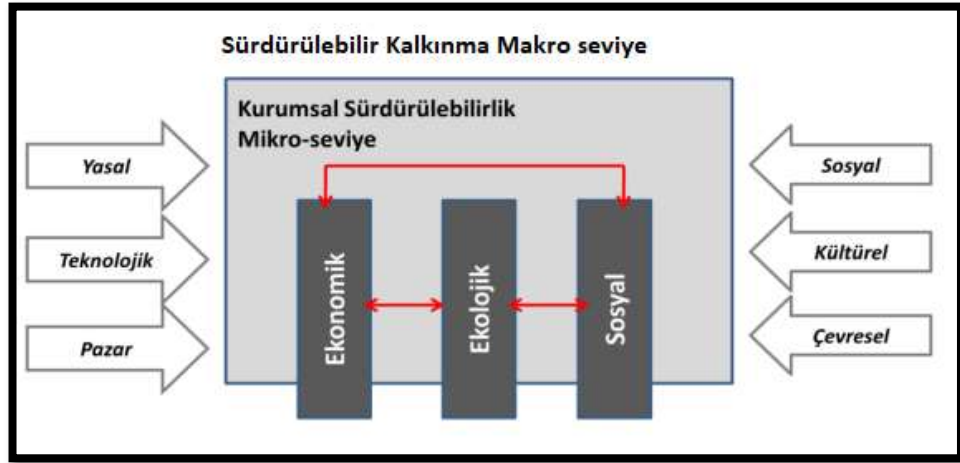
Kurumsal sürdürülebilirlik şirketler için bir değer yaratma aracıdır. Şirketler uzun dönemde değer yaratabilmek için, ekonomik, çevresel ve sosyal unsurları kurumsal yönetim ilkeleri ile birlikte harmanlayarak şirketin yürüttüğü faaliyetlere ve karar alma mekanizmalarına dahil etmesi ve bu sayede riskleri daha aktif yönetebilmesi kurumsal sürdürülebilirliktir. (BİST, 2020:5).

Kurumsal sürdürülebilirlik, genel kabul görmüş büyüme modeline ve yüksek kâr elde etme amacına farklı bir bakış açısı olarak meydana çıkmıştır (Tokgöz ve Önce, 2009: 252). İşletmeler için bugüne dek önemli olan husus hissedarların beklentilerini önceliklendirmek ve karşılamakken bu anlayış artık yerini bütün paydaşları dikkate almaya ve işletme faaliyetlerinin sonuçlarını tüm paydaşları kapsayıcı biçimde geliştirmeye itmiştir.

Kurumsal sürdürülebilirlik, yalnızca işletmelerin karlılığı ile ilgilenmemekte aynı zamanda işletme faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkilerini dikkate almak gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle KSS, işletmelerde sürdürülebilir değer yaratmanın bir yolu olarak görülmekte ve bu sebeple zamanla şirketler için stratejik önem kazanmaktadır.

Baumgartner ve Ebner (2010), şirketler düzeyinde KSS'nin, sürdürülebilir kalkınmayı temsil edip etmediğine ve birbiri yerine eş anlamlı kullanılan ifadeler olup olmadığına ilişkin yaptıkları geniş literatür çalışması ile sürdürülebilir kalkınmanın işletmelerde kurumsal sürdürülebilirlik olarak 3 temel boyutuyla (ekonomik, ekolojik ve sosyal) var olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca işletmelerin mikro düzeydeki kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarının uzun vadede makro düzeyde toplum üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuşlardır. Kurumsal sürdürülebilirliğin, sürdürülebilir kalkınma gibi ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutuyla var olması ve bu üç boyutun birbiriyle etkileşim halinde olduğunu vurgulamışlardır.

Şekil 7: Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Arasındaki İlişki

Kaynak: Baumgartner ve Ebner, 2010: 4

Sürdürülebilirliğin değer yaratma amacına hizmet etmek üzere iş süreçlerine dâhil edilmesi ve farklı bakış açılarıyla ele alınması ve bu sayede tüm paydaşları aynı çatı altında buluşturabilmesi iş hayatı için oldukça önemli olmaya başlamıştır (<https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2020/04/yeni-iklim-stratejisi-icin-hemen-simdi.html>)

1.7. Sürdürülebilirlik Raporlaması

İşletmelerin toplumu ve çevreyi önceliklendirecek politikalar benimsemesi gerektiği düşüncesinin önem kazanmasıyla beraber işletmelerin yalnızca ekonomik olarak değil sosyal sorumluluk boyutuyla da ölçülmeleri gerekliliği vurgulanmıştır (Lantos, 2001:596). İşletmelerin değerinin yalnızca ürettikleri mal ya da sundukları hizmet ile ölçülmemesi gerekliliği fikri gittikçe önem kazanmıştır.

İşletmelerin başarılarının sadece finansal verilerine dayalı olarak değerlendirilmemesi gerektiği anlayışı kurumsal sürdürülebilirlik kavramının iş hayatına entegre olmasına hız kazandırmıştır. Toplumsal düzeyde çevre, sosyal adalet, çalışan hakları, cinsiyet eşitliği, şeffaflık ve hesap verilebilirlik konularında ortaya çıkan farkındalık, işletmelerden bu konularda daha fazla bilgi talep edilmesine sebep olmuştur.

Bu taleplere karşılık olarak işletmeler tarafından kurumsal sürdürülebilirlik raporları araç olarak kullanılmıştır. Kurumsal sürdürülebilirlik raporları yani finansal olmayan bilgilerin raporlanması (Environmental, Social, and Corporate Governance ESG), işletmelerin faaliyetlerini sürdürürken diğer yandan sürdürülebilirliği göz önüne alarak yürüttükleri faaliyetlerin etkilerini açıklayan, işletmelerin sürdürülebilirliğe dair perspektifini ve geleceğe dair projeksiyonunu yansıtan raporlardır. Hazırlanan bu raporlar işletmelerle paydaşlar ve toplum arasındaki iletişim kanalı olmuştur.

Küresel Raporlama Girişimi'ne (Global Reporting Initiative – GRI) göre sürdürülebilirlik raporu; kurum ve kuruluşların yürüttükleri iş faaliyetlerinin günlük etkinliklerinin sürdürülebilirlik üzerinde yarattığı etkilerin anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla ekonomik, çevresel ve sosyal etkileri hakkında yayınlandığı bir rapordur. Sürdürülebilirlik raporu, kurumun değerlerini ve yönetim modelini kapsamaktadır. Ayrıca kurumlara; ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarını ölçme, anlama, açıklamada fırsatlar sunmaktadır. İşletmelere bu konularda stratejik hedefler koymak ve değişimi etkin yönetebilmek açısından da yardımcı bir rapordur. (<https://www.globalreporting.org/information/sustainability-reporting/Pages/default.aspx>).

Sürdürülebilirlik raporlaması her sektörden işletmenin sürdürülebilirlik performanslarını ölçmesine, yol haritası belirlemelerine ve değişimleri yönetmesine rehber olmaktadır. Finans sektöründeki küresel ölçekteki büyük şirketlerin sürdürülebilir kalkınma için nasıl itici güç olarak hareket edebileceğini ve yürüttükleri faaliyetlerin uzun vadeli değer yaratmaya ve finansal performansa nasıl katkıda bulunduğunu ölçmek oldukça önemli bir konudur. Çünkü finans sektöründe faaliyet gösteren bankalar, kredi derecelendirme kuruluşları, sigorta şirketleri, yatırım kuruluşları ve tahvil/bono ihraç eden kuruluşlar geniş bir etki alanına sahiptir. Bu sebeple finans kuruluşlarının birçok paydaş üzerindeki olumlu etkilerini artıracak sorumlu büyüme anlayışı benimsemeleri gerekmektedir.

Finans şirketleri sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu finansal ürünler (yeşil tahviller) ihraç etmeye başlamışlardır. Ülkemizde bu kapsamda yapılacak çalışmaları yürütmek üzere 2017 yılında Global Compact bünyesinde Türkiye Sürdürülebilir Finans Çalışma Grubu kurulmuştur. Bu çalışma grubu sürdürülebilirliği finans sektörü ve reel sektörde yaygınlaştırmayı amaçlamakta, çevre dostu finansal

araç ve ürünlerin geliştirilmesi, özel sektöre rehberlik etmek ve harekete geçirmek için çalışmaktadır.

Sürdürülebilir finansal ürünlerin yanı sıra borsalarda işlem gören şirketler için sürdürülebilirlik endeksleri oluşturulmuştur. Borsaların sürdürülebilirlikle ilgili olarak ilgili üstlendikleri rol giderek artmakta ve borsalar tarafından toplum ve çevreye duyarlı faaliyetler daha çok yapılmaktadır. 2009 yılında yatırımcılar, şirketler, denetleyici ve düzenleyici otoriteler, politika yapıcılar ve ilgili uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde borsaların çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularında performansı nasıl artırabileceğini ve sürdürülebilir yatırımları nasıl teşvik edebileceğini keşfetmek üzere Sürdürülebilir Borsalar Girişimi (Sustainable Stock Exchanges - SSE) kurulmuştur.

Sürdürülebilirlik endeksleri kurumsal sosyal sorumluluk girişimlerinin etkinliğini artırmaya, sosyal sorumluluk uygulamalarının benimsenmesine ve şekillenmesine yardımcı olmaya ve yatırımcılar için sürdürülebilir sermaye yatırımları seçeneklerinin güçlendirilmesine hizmet etmektedir. Dünyada ilk sürdürülebilirlik endeksleri 1999 yılında Dow Jones ve 2001 yılında İngiltere Menkul Kıymetler Borsası (Financial Times Stock Exchanges – FTSE) tarafından oluşturulmuştur.

Ülkemizde ise bu gelişmelere paralel olarak 2014 yılında Borsa İstanbul tarafından Sürdürülebilirlik Endeksi oluşturulmuştur. 2021 yılında ikinci bir endeks olarak Sürdürülebilir Katılım Endeksi hesaplanmaya başlamıştır.

1.7.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması Çerçevesi

Kurumsal sürdürülebilirlik raporları için geçmişten günümüze dek uluslararası farklı kurum ve kuruluşlar tarafından çerçevesi çizilmiş standartlar ve ilkeler mevcuttur. Ancak işletmelerin uygulaması gereken zorunlu bir çerçeve veya standart seti olmadığı gibi, herhangi bir işletme büyüklük ölçütü de yoktur. Sürdürülebilirlik raporlaması yapmak isteyen her boyutta işletme bu raporu isteğe bağlı olarak yayınlatabilmektedir.

İşletmeler raporlarını hazırlarken, hangi standarda uygun ve ne şekilde hazırlayacaklarını özgürce belirleyebilmektedir. İşletmenin faaliyette bulunduğu sektör, faaliyet alanı, bu faaliyetlerin finansal, sosyal ve çevresel etkileri, çalışan

hakları, paydaşların talep ve beklentileri gibi faktörler hangi standardın uygulanacağına karar vermekte yol gösterici olmaktadır. Birbirinden farklı sektörlerde faaliyet gösteren farklı şirketler tarafından aynı raporlama standartlarının uygulanması mümkün değildir. Örneğin; petrol, doğalgaz, madencilik, havacılık ve metalürji gibi sektörler çevreye ve topluma karşı oldukça yüksek risklere sahipken, tarım, ilaç, kimyevi maddeler ve tekstil sektörü farklı düzeyde risklere sahiptir. Bu sebeple, farklı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin, kendi kurumsal risklerini ve kurumsal performanslarını etkili olarak ölçmelerine fırsat verecek, özel raporlama çerçevelerini kullanmaları teşvik edilmektedir (BİST, 2020:5).

Dünyada sürdürülebilirlik raporlamasıyla ilgili günümüze dek yayımlanan standart ve ilkelerin bazıları Tablo 3’de verilmiştir:

Tablo 2:Sürdürülebilirlik Raporlamasıyla İlgili Standart ve İlkeler

Yıl	Standart veya İlke	Açıklama
1993	EMAS	Avrupa Komisyonu tarafından organize edilen gönüllü bir çevresel hareket girişimidir. Şirketlerin çevresel etkilerini analiz etmelerini ve etkilerini açıklamalarını teşvik etmektedir. Atık yönetimi, enerji verimliliği ve sera gazı gibi alanları gözetmeyi desteklemektedir.
1994	Minnesota İlkeleri (CAUX İlkeleri)	Dünyada barış ve refah ortamını oluşturmak için sosyoekonomik tehditleri minimize etmek için kurumsal sosyal sorumluluğun aracı görevini vurgulamaktadır. Caux ilkeleri birçok şirket için oluşturulmuş detaylı etik kuralları standardize ederek ortaya koymaktadır.
1998	Sosyal Hesapverebilirlik 8000 (Social Accountability 8000)	SA 8000, Uluslararası Sosyal Hesapverebilirlik fabrikalar ve işletmeler için oluşturulmuş öncü standartlardır. İşletmelerin performanslarını sosyal hesap verebilirlik konusunda ölçmektedir. Uluslararası boyuttaki iş etiği ve insan hakları antlaşmalardan temel almaktadır.
1999	Hesapverebilirlik 1000 (Accountability 1000)	AA1000 Standartları Serisi, küresel işletmeler, özel kuruluşlar, hükümetler ve diğer kamu ve özel kuruluşlar tarafından hesap verebilirlik, sorumluluk ve sürdürülebilirlik konularında liderlik ve performans göstermek için kullanılan ilkelere dayalı çerçevelerdir. Bu standartların sürdürülebilirlik girişimlerinin geliştirilmesi, analiz edilmesi ve uygulanması, sürdürülebilirlikle ilgili kapsayıcı paydaş katılımı uygulamaları oluşturmak ve yürütmek ve

		sürdürülebilirlik hedeflerine yönelik ilerlemenin raporlanmasında güvenilirliğin sağlanması için basit, pratik ve kullanımı kolay çerçeveler içermektedir.
1999	Q-RES	Kuruluşların itibarını ve güvenilirliğini koruyan etik ve sosyal Sorumluluğunun uluslararası sertifikalı yeni bir kalite standardının tanımlanması yoluyla paydaşlarla sosyal sözleşme fikrine dayalı bir kurumsal yönetim modelinin oluşturulmasını teşvik eden bir kuruluştur. Q-RES Projesi'nin arkasındaki fikir, sosyal ve etik olarak sorumlu olduğu kabul edilen şirketlerin, paydaşlarıyla daha iyi ilişkiler kurmalarını ve faaliyet gösterdikleri pazarlarda daha fazla itibar, güven ve güvenilirlik açısından rekabet avantajına sahip olmalarını sağlamaktır. Q-RES, hem mevcut yönetim standartlarının ve modellerinin evrimi ve entegrasyonuna ilişkin Avrupa tartışmalarına katılarak hem de katılan şirketleri destekleyerek ulusal iş ortamında şirketin etik ve sosyal sorumluluk araçlarının yaygınlaştırılması sürecine aktif olarak katkıda bulunmuştur.
1999	Küresel Sullivan İlkeleri	Global Sullivan İlkelerinin amaçları, iş yaptıkları şirketlerin ekonomik, sosyal ve politik adaletini desteklemek; karar alma komiteleri ve kurullarında ırk ve cinsiyet çeşitliliği de dâhil olmak üzere istihdamın her düzeyinde insan haklarını desteklemek ve fırsat eşitliğini teşvik etmek; dezavantajlı çalışanları teknik, denetim ve yönetim fırsatları için eğitmek ve ilerletmek; ve halklar arasında daha fazla hoşgörü ve anlayışa yardımcı olmak; böylece toplumların, çalışanların ve çocukların yaşam kalitesinin onurlu ve eşit bir şekilde iyileştirilmesine yardımcı olmaktır.
2000	Küresel Raporlama Girişimi Rehberi (Global Reporting Initiative- GRI)	Küresel Raporlama Girişimi, işletmelerin, hükümetlerin ve diğer kuruluşların iklim değişikliği, insan hakları ve yolsuzluk gibi konular üzerindeki etkilerini anlamalarına ve işletmelerine yardımcı olan uluslararası bir bağımsız standartlar kuruluşudur.
2000	Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nations Global Compact- UNGC)	Şirketlere, stratejilerini ve faaliyetlerini insan hakları, çalışma, çevre ve yolsuzlukla mücadele konularında evrensel ilkelerle uyumlu hale getirilmesi ve toplumsal hedefleri ilerletmeye eylemlerde bulunma çağrısıdır. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nde, istenilen dünyayı yaratmak için sürdürülebilir şirketlerin ve paydaşların küresel olarak harekete geçirmeyi amaçlamaktadır.

2000	Etik Uyum Standartları (Ethics Compliance Standards-ECS)	İşletmelerin dış sistemlerin veya üçüncü tarafların yardımı olmadan illegal ve dürüst olmayan faaliyetlerini ortaya çıkartabilmelerine olanak sağlamak amacıyla. Yasalara uyumu sağlamak için sistem oluşturma ve belgelendirmeyi hedeflemektedir.
2000	OECD Çokuluslu İşletmeler Rehberi (The OECD Guidelines for Multinational Enterprises)	Hükümetler, politika yapıcılar ve paydaşlarla birlikte, kanıta dayalı uluslararası standartlar oluşturmak ve çeşitli sosyal, ekonomik ve çevresel zorluklara çözümler bulmak için çalışmaktadır. Ekonomik performansı iyileştirmek ve istihdam yaratmaktan, güçlü eğitimi teşvik etmeye ve uluslararası vergi kaçakçılığıyla mücadele kadar, veri ve analiz, deneyim alışverişi, en iyi uygulamalar ve kamu politikaları ve uluslararası standart belirleme konusunda tavsiyeler için benzersiz bir forum ve bilgi merkezi sağlamaktadır.
2001	Dünya Ekonomik Forumu Küresel Kurumsal Vatandaşlık Bildirgesi	Bu bildirmede, iş dünyasının çevre, ahlak, emek ve insan hakları gibi konularda uluslararası standart ve değerlere saygı göstermesi ve bu konularda adımlar atılması talep edilmektedir.
1999-2003	SIGMA Projesi	SIGMA, İngiltere Ticaret ve Sanayi Departmanı desteği ile 1999 yılında başlamış ve Forum for the Future, AccountAbility ve British Standard Institute tarafından desteklenmiş olan bir projedir.
2001-2003	ECSF Projesi	İşletmelerin hem sürdürülebilir hem de sorumluluk anlayışı ile iş yapmaları konusunda işletme yöneticilerine yardımcı olmak üzere geliştirilmiş bir araştırma projesidir. Avrupa komisyonu tarafından finansal olarak desteklenmiştir. Projenin amacı; sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk, çeşitli kalite yönetim yaklaşımları ve işletme uygulamalarını birleştiren genel bir yönetim çerçevesi oluşturmaktır.
2005	Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri (United Nations Principles of Responsible Investment -UNPRI)	Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri (PRI), varlık yönetimi endüstrisinde bugüne kadarki en büyük küresel çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) girişimidir. Uzun vadeli sürdürülebilir getirilerin yaratılmasının istikrarlı, iyi işleyen ve iyi yönetilen sosyal, çevresel ve ekonomik sistemlere bağlı olduğunu kabul etmektedir.
2010	ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi (ISO 26000 Social Responsibility)	Topluma ve çevreye saygının kritik bir başarı faktörü olduğunu kabul edenlere rehberlik etmektedir. ISO 26000'in uygulanması atılacak doğru bir adım olmanın yanı sıra, bir kuruluşun sürdürülebilirliğe bağlılığını ve genel performansını değerlendirmenin önemli bir yolu olarak görülmektedir.

Kaynak: Tokgöz ve Önce, 2009: 259-262

Ülkemizdeki gelişmelere bakacak olursak ilk kez 2003 yılında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından Kurumsal Yönetim İlkeleri yayınlanmıştır. Bu ilkeler payları Borsa İstanbul’da işlem gören şirketlerin benimsemesi gereken zorunlu kurumsal yönetim ilkelerinden ve uygulanması isteğe bağlı kurumsal yönetim ilkelerinden oluşmaktadır. 2019 yılında Kurumsal Yönetim Uyum Raporu yayınlanmış ve Kurumsal Yönetim İlkelerinden şirketler açısından uygulanması zorunlu olmayanların uygulanıp uygulanmadığına ilişkin bir beyana yer verilmesine karar verilmiştir. Ayrıca Kurumsal Yönetim Bilgi Formu şirketlere kolaylık sağlamak üzere yayınlanmış, yıllık faaliyet raporlarında kurumsal yönetim bölümünün ve uyum beyanının bulunması zorunlu hale gelmiştir.

2020 yılında ise Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi tarafından verilen yetkiye istinaden SPK sürdürülebilir finansın Türkiye’de gelişmesi için çalışmalar yürütmüştür. Bu amaca yönelik SPK tarafından “Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi” yayınlanmıştır. Diğer yandan SPK tarafından “Yeşil Borçlanma Aracı ve Yeşil Kira Sertifikası Rehberi” yayınlanmıştır. Bu rehber ile sermaye piyasasında sürdürülebilir borçlanma aracı ve kira sertifikası ihraçlarının artması, şeffaflık ve dış değerlendirme yükümlülüklerinin yatırımcı güvenini pekiştirmesi ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı veren projelerin finansman imkânlarının çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir.

Günümüzde en çok kullanılan sürdürülebilirlik raporlama biçimleri ve ilgili kuruluşlara ilişkin özet bilgiler Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 3: Sürdürülebilirlik Raporlama Biçimleri

Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative - GRI)	GRI, merkezi Amsterdam’da bulunan ve dünya çapında kuruluşları ve paydaşları destekleyebilmeye yardımcı olmak için yedi bölge ofisinden oluşan bir ağıyla, işletmelere ve diğer kuruluşlara, çevresel, sosyal ve yönetim etkilerini iletmeleri için küresel ortak bir dil sağlayarak, bu etkilerin sorumluluğunu almalarına yardımcı olan bağımsız, uluslararası bir kuruluştur. Sürdürülebilirlik raporlaması için dünyanın en yaygın kullanılan standartları olan GRI Standartlarını yayımlamaktadır. GRI Standartlarını geliştirmek ve dünya çapındaki kuruluşlar tarafından kullanımlarını teşvik etmek için işletmeler, yatırımcılar, politika yapıcılar, sivil toplum, işçi örgütleri ve diğer uzmanlarla birlikte
---	--

		çalışmaktadır. Yayımlanan standartlar 100'den fazla ülkede binlerce raportör ile sürdürülebilirlik raporlaması uygulamasını geliştirmekte ve kuruluşların ve paydaşlarının herkes için ekonomik, çevresel ve sosyal faydalar yaratan daha iyi kararlar almalarını ve harekete geçmelerini sağlamaktadır.
Uluslararası Raporlama (International Reporting Council - IIRC)	Entegre Konseyi (Integrated)	IR Çerçevesi ve Entegre Düşünce İlkeleri, işletmelerin ve yatırımcıların ortak kurumsal bir değer anlayışı geliştirmelerine yardımcı olmak için tasarlanmış, kapsamlı bir rehberlik paketi sunmaktadır. IIRC, Değer Raporlama Vakfı'nın himayesinde kurulmuş kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Uluslararası IR Çerçevesi ve Entegre Düşünce İlkeleri, değer yaratma, koruma ve erozyonla ilgili iletişimi ilerletmek için 75 ülkede geliştirilmiş ve dünya çapında kullanılmaktadır. Entegre raporlama, finansal istikrar ve sürdürülebilir kalkınma için hareket eden verimli ve üretken sermaye tahsisine ve şirketlerin değer yaratma hedefine hizmet etmektedir. IIRC'nin Türkiye'deki çalışmaları Entegre Raporlama Türkiye Ağı (ERTA) tarafından yürütülmektedir
Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project - CDP)		CDP, yatırımcıların, şirketlerin, şehirlerin ve hükümetlerin çevresel etkilerini yönetebilmeleri için küresel bir açıklama sistemi oluşturan ve kâr amacı gütmeyen bir yardım kuruluşudur. Uzun vadede insanlığı ve gezegenimizi korumayı amaç edinmiş ekonomik bir sistem oluşturmayı hedeflemektedir. Şirketlerin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini, risklerini ve fırsatlarını nasıl değerlendirdiklerini raporlar aracılığıyla açıklamalarını talep etmektedir. CDP'nin Türkiye'deki partneri 2010 yılından beri Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu'dur.
İklim Beyanları Standartları Kurulu (Climate Disclosure Standards Board - CDSB)		CDSB, iş hayatı ve çevreyle ilgili sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesiyle oluşmuş uluslararası bir konsorsiyumdur. Doğal sermayeyi finansal sermaye ile eşitlemek için küresel ana akım kurumsal raporlama modelini ilerletme ve uyumlu hale getirme amacını taşımaktadır. İklim ve doğal sermaye raporlaması konusunda yaptıkları çalışmalar, sürdürülebilir bir finansal sistem için çalışan tüm aktörlere yardımcı olmaktadır.
Sürdürülebilir Standartları	Muhasebe Kurulu	SASB standartları şirketler tarafından yatırımcılara finansal olarak önemli sürdürülebilirlik bilgilerinin açıklanmasını amaçlamaktadır. 77 sektör için geçerli olan bu standartlar her sektörde faaliyet gösteren

(Sustainability Accounting Standards Board - SASB)	şirket için finansal performansla alakalı çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularının alt başlıklarını tanımlamaktadır. SASB Standartları işletmelere ve yatırımcılara kurumsal değerin nasıl oluşturulduğu ve korunduğu konusunda ortak bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır.
İklimle İlişkili Finansal Beyanlar Görev Gücü (Task Force on Climate Related Financial Disclosures - TCFD)	TCFD Finansal İstikrar Kurulu'ndan aldığı yetkiyle esas amacı piyasa şeffaflığı sağlamaktır. İklim değişikliğiyle ilgili finansal risk ve fırsatların yaygın şekilde benimsenerek, şirketlerin risk yönetimi ve stratejik planlamasının bir parçası haline getirmeyi teşvik ederek gönüllü bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeveyi geliştirirken iklim değişikliğiyle ilişkili fırsatları ve sekiz kilit sektörde etkili finansal açıklamalar oluşturan unsurları dikkate almıştır.
Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi	UNGC, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nde yer alan ilkelerin uygulanabilirliğini ve şirketlerin sürdürülebilir bir dünya yaratmak için politikalar benimsemelerini destekleyen gönüllülük esaslı sözleşmedir. İş birliği ve yenilikçiliği temel alarak BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın daha geniş toplumsal hedeflere ulaşması için işletmelerin iş stratejilerini ve operasyonlarını insan hakları, çevre ve yolsuzlukla mücadeleyle ilişkin 10 İlke ile uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. UNGC'nin Türkiye'deki yerel ağı Global Compact Türkiye 2013 yılında kurulmuştur.
Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri (United Nations Principles for Responsible Investment - UNPRI)	2006 yılında BM desteğiyle oluşturulan, 2021 itibarıyla yaklaşık 5.000 imzacı finans kuruluşuna sahip olan platformdur. UNPRI, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularının yatırım uygulamalarına dâhil edilebilmesi için 6 İlke oluşturmuştur. Söz konusu ilkeler yatırımcılar için geliştirilmiştir. Bu 6 İlke küresel sürdürülebilir finansal sistemin gelişmesine katkı sağlamaktadır ve imzacı yatırımcılar tarafından uygulanmaktadır. Bu ilkelerin uygulanması gönüllülük esasına dayanmaktadır.
Kurumsal Raporlama Diyaloğu (Corporate Reporting Dialogue)	Kurumsal raporlama çerçeveleri, standartlar ve ilkeler arasında tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği sağlamak üzere IIRC öncülüğünde oluşturulmuş bir kuruluştur. Kuruluş, raporlama çerçeveleri, standartlar ve ilkelerin gelişimi hakkında iletişim kurmayı, uyumlaştırmayı ve ilgili

	gereksinimlerin rasyonelleşmesi için pratik yollar geliştirmeyi amaçlamaktadır.
--	---

Kaynak:https://www.borsaistanbul.com/files/Surdurulebilirlik_Rehberi_2020.pdf

GRI tarafından yayınlanan Sürdürülebilirlik Raporlaması Standartları kullanıcılar için oldukça yaygın olarak kabul görmüş ilk küresel standartlardır. GRI'nın en çok kabul gören raporlama standardı olmasının arkasındaki sebepler, uluslararası şirketlerle beraber küçük ve orta ölçekli işletmelere uygulayama imkânı veren bir yol gösterici olması, çeşitli birçok dile çevrilmesi, ülkeler, yatırımcılar ve diğer paydaşlar tarafından benimsenmiş olması, diğer raporlama çerçevelerini de gözeterek hazırlanmış olması ve kullanımının pratik olması olarak sıralanabilir.

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi 2000 yılında ortaya çıkmıştır. Günümüzde kurumsal sürdürülebilirlik girişimlerinin en büyüğü olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Şirketleri ve paydaşları küresel olarak harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Bunu gerçekleştirmek için politikalarını ve faaliyetlerini insan hakları, çalışma standartları, çevre politikaları ve yolsuzlukla mücadeleyle ilişkin On İke ile uyumlu hale getirmek için işletmeleri teşvik etmektedir. Ayrıca işletmeleri sorumlu bir şekilde iş yapmak, işbirliği ve yenilikçiliğe vurgu yaparak SKA'lar gibi daha geniş toplumsal hedefleri ilerletmek için stratejik eylemlerde bulunma konularında desteklemektedir.

2014 yılında Avrupa Komisyonu tarafından AB Finansal Olmayan Raporlama Direktifi (Non-Financial Reporting Directive - NFRD) kabul edilmiştir. Bu direktif 500'den fazla çalışanı şirketleri kapsamaktadır. 21 Nisan 2021'de AB iklim kriziyle mücadele ve sürdürülebilirliğe cevap olacak şekilde Finansal Olmayan Raporlama Direktifinde değişikliğe giderek AB Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Direktifi Taslağını (Corporate Sustainability Reporting Directive - CSRD) yayımlanmıştır. Bu taslakla kapsama giren şirket sayısının 10.000 şirketten 50.000 şirkete kadar artırılması, karşılaştırılabilirliğin sağlanması, AB Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları'nı kullanmasının zorunlu tutulması, zorunlu bağımsız dış denetim ve kamu gözetimi yapısı amaçlanmaktadır. Ayrıca tasarının kapsamı büyük ve borsalarda işlem gören tüm şirketleri içerecek şekilde genişletilerek şirketler, tüm paydaşlar, yatırımcılar ve toplum için karşılaştırılabilir, nitelikli, şeffaf ve güvenilir

sürdürülebilirlik bilgilerinin kullanılmasını öngörmektedir. Ayrıca rapor edilen bilgilerin denetimini gerektirmektedir. Bu sayede sürdürülebilirlik raporlamasının tutarlı olması hedeflenmektedir.

Avrupa Finansal Raporlama Danışma Grubu (European Financial Reporting Advisory Group – EFRAG), 2001 yılında Avrupa Komisyonu'nun teşvikiyle kamu yararına hizmet etmek üzere kurulmuş özel bir dernektir. Avrupa Birliği'nin sürdürülebilir kalkınma sürecini ve sürdürülebilir raporlama ivmesini desteklemek ve hâlihazırda yürürlükte olan mevzuatların ihtiyaca uygun olarak revize edilmesini sağlamak amacıyla bir eylem planı hazırlamak ve standartları geliştirmek için çalışmalara başlamıştır. Kapsamlı bir paydaş yelpazesi, ilke bazlı yasal düzenlemeler, AB'ye özgü yapı taşlarıyla oluşturulmuş bir çerçeve oluşturma ana hedefiyle çalışan EFRAG, 2022 yılında genişleyen misyonu çerçevesinde AB Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları Taslak Metnini yayınlamıştır. Bu taslak metin sürdürülebilirliğe ilişkin neler yapılması gerektiğiyle ilgili ve atılacak adımlara dair birçok konuyu detaylı olarak ele almaktadır. Sektöre özel sürdürülebilirlik raporlamasının teşvik edilmesi, bilgi kalitesi, ileriye ve geriye dönük uygulamalar buna örnek olarak verilebilir.

Yatırımcıları koruma, adil, düzenli ve verimli piyasaları sürdürme ve sermaye oluşumunu kolaylaştırma misyonuyla kurulan Amerika Menkul Kıymetler Borsası (SEC) ise 2010 yılında işletmelerin iklim değişikliğiyle ilgili açıklamalarına yönelik talebi karşılamak üzere İklim Değişikliği Rehberi yayımlamıştır. Mart 2022 yılında yatırımcılara yönelik yapılan iklimle ilgili açıklamaları standartlaştırmak amacıyla bir taslak tebliğ yayımlamıştır. Bu tebliğ yatırımcıların karar almalarına faydalı çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularını da içerecek şekilde güncellenmiştir.

Sürdürülebilirliğe dair birden çok çerçevenin olması küresel temel bir kurumsal raporlama standardı oluşturulması gerekliliğini ortaya koymuştur. Küresel olarak her yatırımcının iklim ve sürdürülebilirliği karar alma süreçlerine dâhil etmesi için piyasaların tutarlı ve doğru bilgilere ihtiyacı vardır. Bu, ancak tüm şirketlerin küresel bir standarda uygun olarak hazırladığı raporlarla başarılabilecektir. Sürdürülebilirlik için küresel temel raporlama standartları geliştirmek üzere IFRS Vakfı (International Financial Reporting Standards Foundation) bünyesinde Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (International Sustainability Standards Board - ISSB) kurulmuştur.

ISSB, yatırımcılar için önemli olan bilgilere odaklanan, sürdürülebilirlik için kapsamlı ve ayrıntılı kurumsal raporlama standartları sağlayacaktır. Zamanla ISSB standartları, daha geniş sürdürülebilirlik konularını kapsayacak şekilde iklimin ötesine geçecektir.

2022 yılının Mart ayında IFRS Vakfı ve çok paydaşlı sürdürülebilirlik raporlaması için önde gelen küresel standart belirleyici olan GRI, Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu'nun (ISSB) ve Küresel Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu'nun (GSSB) çalışma programlarını koordine etmeye çalışacağı ve standart belirleme faaliyetlerini ortak yürütecekleri bir işbirliği anlaşması duyurmuştur. Bu anlaşma sermaye piyasalarının ihtiyaçlarını karşılayan yatırımcı odaklı temel sürdürülebilirlik bilgilerinin daha geniş bir paydaş yelpazesinin ihtiyaçlarına hizmet etmeyi amaçlayan bilgilerle uyumluluğunun ve birbirine bağlılığının sağlanmasının önemini yansıtmaktadır. IFRS Vakfı ve GRI, çalışma programlarını, terminolojilerini ve kılavuzlarını mümkün olduğunca uyumlu hale getirme, şirketler için raporlama yükünü azaltmaya yardımcı olma ve sürdürülebilirlik raporlama ortamını uluslararası düzeyde daha fazla uyumlu hale getirme konusunda önemli kamu yararının farkındadır. Bu iki kurul yaptıkları anlaşmayla beraber yürüttükleri ortak çalışmalarına başlamıştır.

Ülkemizde uluslararası standartlarla uyumlu standartları oluşturmak ve yayımlamak görevi Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'na (KGK) aittir. 4 Haziran 2022 tarihli 31856 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan değişiklikle 13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 88. maddesine *“6. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, belirlediği işletmeler ve kuruluşlar için uygulamada birliği ve sürdürülebilirliğe ilişkin raporlamaların uluslararası alanda geçerliliğini sağlamak amacıyla uluslararası standartlarla uyumlu olacak şekilde Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarını belirlemeye ve yayımlamaya yetkilidir. Belirli alanları düzenlemek ve denetlemek üzere kanunla kurulan kurum ve kurullar, Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarına uygun olmak şartıyla, kendi alanları için geçerli olacak standartlarla ilgili olarak ayrıntıya ilişkin düzenlemeler yapabilir.”* fıkrası eklenerek bu alanı düzenleme yetkisi KGK'ya bırakılmıştır. Sonuç olarak ISSB'nin sürdürülebilirliğe dair yayımlayacağı standartları ülkemizde KGK mevzuata kazandıracaktır.

1.7.2 ISSB, EFRAG ve SEC Karşılaştırması

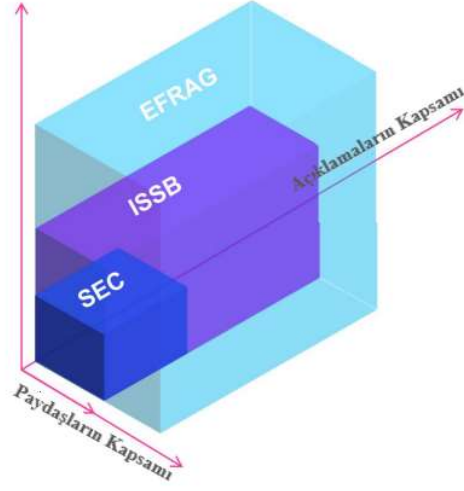
En güncel gelişmelerle birlikte sürdürülebilirlik raporlaması, ISSB Kurulu, EFRAG ve SEC tarafından önerilen yeniliklerle hızla gelişmektedir. Bu önerilerin şirketler üzerinde önemli etkileri olması kaçınılmazdır.

Küresel bir temele ulaşmak, şirketleri standartları uygulama konusunda destekleyecek ve aynı zamanda yetki alanları arasında tutarlı raporlamayı teşvik edecek, uluslararası olarak karşılaştırılabilir ancak aynı zamanda yerel ihtiyaçları da karşılayan raporlama sistemi oluşturulması kritik derecede önemlidir.

Şekil 8: ISSB, EFRAG ve SEC Karşılaştırması

ISSB	EFRAG	SEC
Yatırımcı odaklı	Yatırımcılar dâhil olmak üzere çok paydaş odaklı	Yatırımcı odaklı
Sürdürülebilirlikle ilgili tüm önemli fırsat ve riskler dâhil genel raporlama ilkeleri	Temel ilkelerle açıklamalar	Yalnızca iklimle ilgili raporlama

Şekil 9: ISSB, EFRAG ve SEC Karşılaştırması

Kaynak: KPMG

2. KÜÇÜK ve ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ve SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI

Sürdürülebilirlik raporlaması kullanıcılar için şeffaflığı, itibar ve imajın geliştirilmesini, sürekli ilerleme ve öğrenmeyi, ileriye görerek düşünmeyi sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik, risk yönetimine katkı sağlarken aynı zamanda işletmelere çevre ve topluma dair normlara uyum göstermenin nasıl mümkün olacağını işaret etmektedir. Benzer olarak kullanıcılarla olan iletişim ve istişare için güçlü zeminler temin etmektedir (Şahin ve Çankaya, 2018).

Sürdürülebilirlik, işletmelere zorluklarla başa çıkmalarında yeni bir anlayış getirmekte ve pazarda rekabet avantajı elde edebilmek için üretim sürecinde sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve ekonomik boyutlarını dikkate alan uygulamaları hayata geçirmeye zorlamaktadır.

KSS şimdiye dek uluslararası şirketler etrafında odaklanan bir kavram olmasına rağmen Küresel Raporlama Girişimi, sürdürülebilir kalkınma amaçlarının ancak KOBİ'lerin katılımıyla gerçekleşeceğini belirtmektedir. KSS, hem uluslararası şirketlere ve pazarlara tedarikçi olan hem de ekonomik kalkınmayı teşvik eden KOBİ'leri giderek daha fazla ilgilendirmektedir. İş dünyasının toplum üzerindeki etkisini iyileştirme hedefine ulaşmak için KOBİ'ler de en az uluslararası şirketler kadar önemlidir.

KOBİ'ler, birçok ülke ekonomisinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir yer tutmakta ve birçok gelişmekte olan ülke için yoksulluktan çıkışın anahtarı rolünü üstlenmektedir. KOBİ'lerin üstlendikleri bu rol sebebiyle KSS uygulamalarına dâhil olmaları büyük önem taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi tarafından 2013 yılında yapılan sürdürülebilirlik anketi KOBİ'lerin sürdürülebilirlik ile ilgili performanslarının düşük olduğunu ortaya koymuştur. KOBİ'lerde sürdürülebilirlik önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

KOBİ'lerin sürdürülebilirliği sağlayamamasının altında yatan sebepler kamu desteğinin ve düzenlemelerinin eksikliği, yetersiz mali kaynaklar, eksik

kurumsallaşma, yönetim biçimi, düşük verimlilik, daha az medya görünürlüğü ve bilgi eksikliği gibi temel sorunlardır.

Sürdürülebilirlik, kaynakların sorumlu kullanımı ve korunması, her büyüklükteki işletmenin benimsemesi gereken bir trendi temsil etmektedir. Her ölçekten işletmenin, sürdürülebilirliği sağlamak ve gelecek nesiller için kaynakları korumak için çabalarını genişletme ihtiyacı giderek artmaktadır. Dolayısıyla KOBİ'lerin KSS uygulamaları dışında kalmaması ya da sektörünün kirletici, sömürücü endüstrilerin geliştiği bir boşluk haline gelmemesi için her düzeyde etkili ve uygun KSS sürecine dâhil olmaları gerekmektedir.

KOBİ'lerin hem sorumlu iş uygulamaları yoluyla sürdürülebilir bir gelecek inşa etmede çok önemli bir role sahip olmaları yanında sürdürülebilirlik raporlarının işletmelere sağladığı rekabet avantajı, gelişmiş itibar ve marka yönetimi, düşük maliyetler, daha etkili risk yönetimi, inovasyon gibi fırsatlardan yararlanması mümkündür.

KOBİ'ler sürdürülebilirlik raporlamasının sağladığı çeşitli fırsatlardan istifade ettiklerinde farklı avantajlar sağlayacaklardır. Sürdürülebilirlik raporları KOBİ'lere rakiplerine göre fark yaratabilme, kendi öykülerini anlatabilme, kolay finansman elde edebilme ve risk yönetiminde avantaj elde edebilme gibi çeşitli fırsat ve şans sağlamaktadır (Grandar ve Purcell, 2012: 5-6).

KOBİ'ler küresel sosyal değer zincirine dâhil edilmediği sürece, KSS'nin SKA'ya katkıda bulunma amacı karşılanmayacaktır. Bu sebeplerle KOBİ'ler tarafından sürdürülebilirlik raporlarının hazırlanması kritik derece önem arz etmektedir.

2.1 Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

Avrupa Komisyonu'na göre KOBİ'ler, Avrupa ekonomisinin bel kemiğidir ve AB'deki tüm işletmelerin %99'unu temsil etmektedirler.

Dünya Bankası verilerine göre ise, KOBİ'ler dünya çapındaki işletmelerin çoğunluğunu oran olarak dünyadaki tüm işletmelerin %96'dan fazlasını oluşturmaktadır.

İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı'nın (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) yayınladığı verilere göre KOBİ'ler OECD sınırları içinde yer alan işletmelerin tamamının %99,7'sini oluştururken, yaratılan istihdamın %60'ını temsil etmektedir (OECD, 2017). Almanya, Japonya, Fransa'da KOBİ'ler tüm işletmelerin %99'una tekabül ederken, Türkiye'de bu oran %99,77'dir (Türkiye'nin KOBİ Bülteni, 2020).

KOBİ'ler istihdam yaratılmasına ve küresel ekonomik kalkınmaya önemli katkılarda bulunmaktadır. KOBİ'lerin yeni istihdam sağlama becerileri, değişen piyasa koşullarına uyum sağlama hızları, toplumda meydana gelecek ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemeleri hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki önemini daha çok artırmaktadır (<https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance>).

KOBİ'ler aynı zamanda sistemik üretim kapasitelerinin oluşturulmasını desteklemektedir. Ekonominin tüm seviyelerinde üretken kaynakları emmeye yardımcı olmakta ve küçük ve büyük firmaların birbirine bağlı olduğu esnek ekonomik sistemlerin yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. KOBİ'ler girişimcilik gelişimi, yenilikçilik ve risk alma davranışı için bir tohum yatağıdır ve uzun vadeli büyüme dinamikleri ve daha büyük işletmelere geçiş için temel sağlamaktadır. Dolayısıyla bu veriler ışığında küçük işletmelerin ekonomilerin temelini oluşturan yapıtaşları olarak önemi oldukça açıktır.

KOBİ'leri daha iyi anlayabilmek için öncelikle KOBİ denildiğinde ne anlaşılması gerektiğini ortaya koyarak başlayalım.

2.1.1. Küçük İşletme Tanımı

KOBİ tanımlamalarına bakıldığında tüm dünyada kabul görmüş standart bir tanım mevcut değildir. Tanımlamalar bölgelere, ülkelere ve uluslararası örgütlere göre farklılık göstermektedir. KOBİ tanımlamalarında nitelik (kalitatif) ölçütler ve nicelik (kantitatif) ölçütler olmak üzere iki ölçüt kullanılmaktadır ve ülke mevzuatları, faaliyet gösterdiği sektör, sermaye, işçi sayısı ve hasılat gibi kalemlerden bir ya da birkaçı kullanılarak belirlenebilmektedir.

Avrupa Birliği “Önce Küçük Olanı Düşün” ilkesinden hareketle KOBİ’lere yönelik çalışmalara başlamıştır. KOBİ’lere yönelik tutarlı ve etkin politikalar geliştirebilmek, tanımlamada ortaya çıkan bu boşluğu doldurabilmek ve ortak tanım eksikliği sebebiyle yaşanan karmaşanın önüne geçebilmek amacıyla ortak bir KOBİ tanımı geliştirmiştir.

Avrupa Komisyonu 3 Nisan 1996 tarihli ve 96/280/EC sayılı kararıyla KOBİ’ler için ortak ve 3’lü bir sınıflandırma yapmıştır. 2020 yılında güncellenen rakamlarla beraber aşağıdaki tabloda ölçütler açıklanmıştır:

Tablo 4: Avrupa Komisyonu KOBİ Kriterleri

İşletme Büyüklüğü	Çalışan Sayısı	Hasılat veya	Aktif Toplamı
Orta Ölçekli	< 250	≤ € 50 m	≤ € 43 m
Küçük	< 50	≤ € 10 m	≤ € 10 m
Mikro	< 10	≤ € 2 m	≤ € 2 m

Kaynak: Avrupa Komisyonu

Avrupa Birliği nicel ölçütleri esas alarak 3’lü bir sınıflandırma yapmış; çalışan sayısı, yıllık satış hasılatı ve işletmenin aktifinde yer alan varlıklarının değerini eşik belirlemiştir.

Almanya’da KOBİ tanımlamalarında çalışan işçi sayısı, yıllık satış hasılatı gibi nitel ölçütler kriter olarak dikkate alınırken, İngiltere’de çeşitli sektörler için birden çok KOBİ tanımlaması yapılmaktadır. Japonya’da işletmenin faaliyet gösterdiği sektör, sermaye toplamı ve işçi sayısı ölçüt olarak dikkate alınırken, ABD’de işçi sayısı ve hasılat tutarı belirlenen kriterlerdir.

Ülkemizde Halkbank, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Eximbank ve TÜİK’in KOBİ’lere yönelik farklı kriterlerde tanımlamaları vardır. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)’e göre ise ilgili mevzuatın 2022 yılında güncellenmesiyle birlikte yıllık ikiyüzelli kişiden az işçi istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 250

milyon Türk Lirasını aşmayan girişimler Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler olarak tanımlanmaktadır (KOSGEB, 2022).

Tablo 5: KOSGEB'e Göre KOBİ Kriterleri

İşletme Büyüklüğü	Çalışan Sayısı	Hasılat veya Aktif Toplamı
Mikro	10'dan az çalışan sayısı	5 Milyon TL
Küçük	50'den az çalışan sayısı	50 Milyon TL
Orta	250'den az çalışan sayısı	250 Milyon TL

Kaynak: <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/8173/kobi-tanimi-guncellendi>

2020 yılı itibarıyla ülkemizde 3.2 milyon KOBİ bulunmaktadır ve bu da tüm işletmelerin %99,8'ini oluşturmaktadır (Türkiye'nin KOBİ'leri Bülteni, 2020). Bu rakam TÜİK tarafından 2021 yılında yayımlanmış KOBİ istatistiklerine göre 3.4 milyona ulaşmıştır.

2.2 KOBİ'lerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri

KSS kavramının merkezinde uzun zaman boyunca büyük uluslararası işletmeler yer almış, büyük şirketlerin büyük kısmı içinse KSS faaliyetleri büyük ölçüde halkla ilişkiler faaliyetine dönüşmüş ve bir rekabet stratejisi halini almıştır. Birçok ulusal ekonominin %90'ını oluşturmalarına rağmen KOBİ'ler KSS tartışmalarının dışında kalmıştır.

KSS'nin KOBİ'ler için az sıklıkla kullanılan bir kavram olmasının altında yatan sebep daha çok büyük işletmeler için oluşturulan bir kavram olarak algılanmasıdır.

KSS'nin KOBİ'lere çok uyumlu bir ifade olmaması sebebiyle sorumlu işletmecilik gibi farklı kavramlar üretme ihtiyacı doğmuştur. Sorumlu işletmecilik, işletme faaliyetlerinin devamı olarak sosyal ve çevresel konuları da gözeterek işletmenin ekonomik başarısını sağlamak anlamında kullanılmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2007: 5). Başka bir ifadeyle işletmenin müşterilerinin taleplerine yanıt verirken diğer paydaşlarını göz ardı etmemesi olarak ifade edilmektedir. İşletmeler; işçiler,

tedarikçiler ve en önemlisi içinde var olduğu toplumun taleplerini de yanıtlamalıdır. İşletme içinde bulunduğu topluma pozitif katkılar sağlamalı ve sosyal ve çevresel etkilerini daha aktif yönetebilmelidir.

KSS KOBİ'lerde farklı biçimlerde daha çok bir tür “sessiz sosyal sorumluluk” olarak ortaya çıkmaktadır. KSS uygulamalarının KOBİ'lerde farklılaşmasının sebebi büyük işletmelerin KSS uygulamalarının doğrudan KOBİ'ler tarafından uygulanabilmesinin çok mümkün olmamasıdır. KOBİ'ler büyük işletmelerden farklı olarak daha çok toplumsal etik ve ahlaki normlar doğrultusunda hareket etmekte ve KSS için bunu temel almaktadırlar.

Avrupa Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve KOBİ'ler Uzman Grubu büyüme ve istihdamda büyük söz sahibi olan küçük işletmelerin, sıra KSS'ye geldiğinde genellikle daha resmi olmayan sezgisel bir yaklaşımları olduğunu belirtmiştir.

KOBİ'ler genellikle yerel, kültürel ve politik bağlamlar hakkında daha fazla anlayışa, yerel toplumla daha fazla bağlantıya ve belirli bir alanda faaliyet gösterme konusunda daha fazla bağlılığa sahiptir. Özellikle aile şirketleri, genellikle güçlü etik ve hayırsever yaklaşımlar sergilemektedirler.

KOBİ'ler çalışanlarına iyi davranmanın ve motivasyonlarını yüksek tutmanın, müşterilerine kaliteli hizmet sunmanın, tedarikçileriyle iyi ilişkiler geliştirmenin ve destek olmanın, çevreye karşı duyarlı olmanın ve çevre korumasına önem vermenin ve iyi komşu olmanın ticari olarak getirileri olduğunu sezgisel olarak farkındadır. Küçük işletmelerin KSS'ye ilişkin yönelimi bu şekilde gerçekleşmektedir.

KOBİ'lerin gerçekleştirdiği gönüllülük esaslı aktivitelerin çoğunluğunu, gerçekte resmi stratejik süreçlerle yapılandırılmayan, hatta sistematik olmayı başaramamış ve işletme dışında görünürlüğü az faaliyetlerden oluşmaktadır.

Smith 2013 yılında Forbes'ta yayınlanan makalesinde, KOBİ yönetimlerinin çalışanlarıyla kurdukları ilişkilerin “aile” gibi olmasının, çalışan ve yönetim arasındaki ilişkilerin gelişmesine ve genişlemesine hatta çalışanlara daha iyi davranılmasına yol açmakta olduğundan ve bu durumun küçük işletmelerde sezgisel bir KSS uygulaması olduğundan bahsetmiştir. KOBİ'lerin bir girişim fikrini hayata geçirirken toplumun ihtiyaçlarının öncelikli olarak hayata geçirmesinin kurumsal sosyal sorumlulukla

ilintili olduğunu açıklamıştır. Toplumun ihtiyacı olduğu dönemde William Lever (UNİLEVER'in Kurucusu)'ın sabun üretimine başladığını, bunun KOBİ'lerin halka yakınlığının ve bağlılığın bir örneği olarak KSS uygulaması olduğundan bahsetmiştir.

Smith aynı makalesinde verdiği bir başka örnekte ise Massachusetts'teki Malden Mills'in CEO'su Aaron Feuerstein'in fabrikasında çıkan yangından sonra fabrikanın yeniden inşası esnasında işçilerinin maaşlarını ödemeye devam etmesinin sadece çalışanlarına değil, aynı zamanda yerel topluluğa da derin bir bağlılık ortaya koyduğundan ve bu davranışın KOBİ'lerin tıpkı büyük şirketler gibi sorumlu olduklarını kanıtlamakta olduğundan bahsetmiştir.

KOBİ'ler KSS'yi içinde var olduğu ve güvenini kazandığı yerel topluma karşı bir sorumluluk ve ortak değerlere sahip olduğu topluma karşı paylaşımlarını sunmak için bir şans olarak değerlendirmektedir.

2.3 KOBİ Olmanın Dezavantajları ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin KOBİ'lere Sağladığı Avantajlar

KOBİ'lerin yapısal olarak büyük işletmelere göre dezavantajlı olan bazı özellikleri vardır. Bu özellikler sınırlı finansal kaynaklar, bilgili ve tecrübeli personel eksikliği, yüksek üretim maliyetleri, rekabet gücü eksikliği, yetersiz imaj ve marka yönetimi ve karar almada tek yöneticiye bağımlı olmak gibi sıralanabilmektedir.

Smith (2013), KOBİ'lerin imaj ve itibar yönetimi söz konusu olduğunda dezavantajlı olduğunu belirtmiştir. Büyük işletmelerin medyanın odağında daha fazla yer aldıklarını ve bu sebeple imaj ve itibarlarının önemli olduğunu ancak KOBİ'lerin medyada daha az görünür olduğunu ve bu sebeple KOBİ'lerin büyük işletmelere oranla KSS'ye daha az yatırım yaptıklarını belirtmiştir.

Bir başka dezavantaj olarak büyük işletmelerin genellikle daha iyi finansal kaynaklara sahip olması ve bu sebeple KSS'ye önemli ölçüde yatırım yapmaları öne çıkmaktadır. Ancak KOBİ'lerin limitli finansal kaynaklara sahip oldukları için KSS ile ilgili faaliyetlere yeterli fon ayıramadıkları değerlendirilmektedir.

Bir diğer dezavantajlı husus KOBİ'lerin çevrede bıraktığı ayak izinin hayli büyük olmasıdır. Sayısal olarak kesin bir veri bulunmamakla beraber sanayi kirliliğinin yüzde 70'inin KOBİ kaynaklı olduğu düşünülmektedir. KOBİ'lerin çevreyi korumayla ilgili

olarak yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamaları çevreye karşı hassasiyette KOBİ'leri geri plana atmaktadır. Oysa KOBİ'lerin çevre konusunda diğer işletmelerle rekabet ederken fırsata dönüştürebileceği bazı fonksiyonları mevcuttur ama KOBİ'lerin bu fonksiyonlardan yeterince faydalanamadıkları değerlendirilmektedir0, (Güner ve Coşkun, 2013).

KOBİ'ler nezdinde KSS uygulamaları çoğunlukla masraflı, oyalayıcı ve finansal olarak geri dönüşü zayıf veya olmayan uygulamalar görülebilmektedir. Ancak KSS uygulamalarının etkin bir enstrüman olarak kullanılması işletmelere yenilik ve büyüme sağlayabilmesi arasında pozitif bir korelasyona işaret etmektedir.

Yeşil Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma Forumu'na göre (Green Growth and Sustainable Development-GGSD) KOBİ'ler yaşam döngüsü boyunca ve kullanımdan sonra bile çevreye etkisini minimize etmeye yönelik olarak tasarlanmış sürdürülebilir ürünleri üreterek pazar payını artırabilmekte, yeni pazarlar yaratabilmektedir. Yeşil ürünler hakkında yapılan bir anket çalışması, katılımcıların %66'sının sürdürülebilir ürünler için daha fazla ödemeye istekli olduklarını ortaya çıkarmıştır (Nielsen, 2015). Yeşil ürün üretimi, enerji tasarrufu ya da geri dönüşüm gibi konuları amaç edinen KOBİ'lerin yüksek maliyetlerini de düşürebileceği düşünülmektedir.

Benzer şekilde yapılan bir başka çalışma tüketicilerin, iklim değişikliği ve etkileri hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukça satın alma alışkanlıklarını değiştirdikleri, artan çevresel krizlerle karşı karşıya kalan tüketicilerin cüzdanlarıyla yeşile oy verdiklerini ortaya koymuştur. Müşterilerini ve pazar payını kaybetmek istemeyen KOBİ'lerin, bu durumla başa çıkmak için tüketici duyarlılığını sürekli olarak analiz ederek buna uygun KSS ve sürdürülebilirlik politikaları geliştirmesi, bu politikalardan istifa ederek kendi çıkarlarını hem koruması hem artırması gerekmektedir.

Yapılan bir diğer çalışmada ise küçük işletmelerin müşterileri ve yatırımcıları ile daha görünür bir ilişkiye sahip olduğu ve sürdürülebilir bir yaklaşım benimseyen işletmelerin paydaşlarının işletmeye yönelik algıları, sadakatleri ve iyi niyetleri üzerinde daha olumlu bir etkisinin mevcut olduğu belirtilmektedir (James, 2015).

KOBİ'ler tüketicilere benzer şekilde dış paydaşlardan (bankalar, tedarik zinciri ortakları, kamu yetkilileri gibi) gelen baskılarla da karşı karşıya kalmaktadır (Accountancy Europa). Örneğin küçük işletmelerin sürdürülebilirlik mücadelesini

daha sistematik olarak ele almaya teşvik etmenin bir yolunun tedarik zincirinden geçmekte olduğuna ilişkin çalışmalar mevcuttur. Örneğin KOBİ'ler, belirli zararlı ürünlerden kaçınmaları için müşterilerinden gelen baskılar neticesinde çevreye zararlı üretim süreçlerini durdurmak veya sertifika almak için çevre yönetimi konusuna önem vermektedir.

Çevreyi korumaya dair faaliyetler, işletmelerin tedarikçi seçimlerini ve halihazırda var olan tedarikçi ilişkilerini etkilemektedir. KOBİ'lerin önemli iş ortakları büyük ölçekli işletmelerdir ve büyük işletmelerin benimsedikleri iş anlayışının KOBİ'lere de yansması kaçınılmaz olmaktadır. Öyle ki Ikea, Starbucks ve Ben&Jerry's gibi büyük şirketler çalıştıkları bütün tedarikçilerinin sert çevre düzenlemelerine uyum göstermelerini bir kriter olarak şart koşmaktadır.

İşletmeler giderek artan ölçüde daha çevreci tedarikçilerle çalışmakta ve çevreye duyarlı politikalara sahip olmayan tedarikçileri tercih etmemektedirler. Ikea, WalMart gibi güçlü ve tedarikçilerinin üstünde zorlama yapabilecek şirketler, tedarikçilerini çevreye ilişkin standartlara uymaya zorlayabilmekte ve hatta uymadıkları takdirde tedarikçiyle ilişkisini sonlandırarak yolunu ayırabilmektedirler (Güner ve Coşkun, 2013). Bir başka şirket Apple Computer Company ise, tedarikçilerinin yalnızca çalışan güvenliğini değil, aynı zamanda çevreye duyarlı üretim süreçlerine bağlı kalmayı da gerektiren bir davranış kurallarına uymasını şart koşmaktadır.

Tüketicilerin bilinç düzeyinin artması ve sürdürülebilir mal ve hizmet sunan işletmeleri tercih etmesi, daha büyük işletmelerin küçük tedarikçilere daha çevreci olmaları konusunda yaptıkları baskı, rekabet gücü elde etme isteği, markalaşma ve itibar yönetimi gibi sebeplerle KOBİ'lerin sürdürülebilirlikle olan ilişkilerini geliştirmeleri ve politikalarında yer vererek görünür kılmaları gittikçe önem taşımaktadır. Dış baskılara maruz kalan KOBİ'lerin iş politikalarında yer vermese bile dolaylı yoldan KSS uygulamaları dışında bırakılamayacaklarını göstermektedir.

KOBİ'lerin küresel ekonomilerin sağlığına ve istikrarına sağladıkları katkı düşünüldüğünde sürdürülebilirliğe yapabilecekleri katkının azımsanamayacak kadar fazla ve vazgeçilmez olduğu değerlendirilmektedir.

2.4 Sürdürülebilirlik Raporlarıyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Giderek daha çok paydaş ve yatırımcı, işletmelerden belirli aralıklarla küresel olarak kabul görmüş çerçevelerle uyumlu raporlama yapmalarını beklemektedir. Farklı büyüklük ve sektördeki birçok şirket, sürdürülebilirlik raporlarını düzenli olarak yayınlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmayı amaçlayan faaliyetlerini kaydetmek ve kurumsal sosyal sorumluluklarını yansıtmak isteyen her işletme sürdürülebilir raporlama yapabilmektedir.

Sürdürülebilirlik raporlaması uygulamaları gözlemlendiğinde gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde birbirinden çeşitli uygulamalar olduğu, sektörler arasında dahi farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır (Şahin ve Çankaya, 2017)

ABD, İngiltere, Avustralya gibi gelişmiş ülkelerde sürdürülebilirlik raporlarında yer alan çalışan sayıları, maaş ve prim, çalışan kalitesi gibi bilgilerin çoğunun niteliksel olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise sürdürülebilirlik raporlarının sayısının az olduğu bilinmektedir. Bunun başlıca nedenleri olarak çevresel ve sosyal konuların yıllık faaliyet raporlarında açıklanmalarını gerektiren düzenlemelerin eksikliği, işletme faaliyetlerinin çevresel etkilerinin ölçülüp maliyetlerini belirleyerek raporlama yapabilecek nitelikli insan sermayesinin eksikliği ve işletmelere getirdiği ek maliyetler sayılabilir (Gao ve diğerleri, 2005: 15).

KPMG tarafından 2017 yılında 49 ülkeden 4900 işletme ve 15 sektör ile yapılan “Kurumsal Sorumluluk Raporlaması Anketi” sonuçlarına göre dünyanın en büyük 250 şirketinin raporlama oranı yüzde 90 ila 95 arasındadır. 49 ülkenin en büyük 100 şirketinin raporları incelendiğinde %75 oranında KSS konularına yer verdiği görülmüştür. Büyük resme bakıldığında KSS raporlaması, dünya çapındaki büyük ve orta ölçekli işletmeler için kabul görmüş standart bir uygulama haline gelmiştir ve 4.900 işletmenin yaklaşık dörtte üçü bu konuda ilerleme kaydetmiştir (<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2017/10/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf>) .

ABD’de %83, Asya’da %78, Avrupa’da %77, Orta Doğu ve Afrika’da %52 oranında kurumsal sorumluluk konularına ilişkin raporlama yapıldığı görülmektedir (<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2017/10/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf>).

Hükümetler, düzenleyici ve denetleyici otoriteler, borsalar dünya çapında KSS raporlama oranlarını artırmada önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. 2015'ten bu yana raporlamada en büyük artışı yaşayan Meksika (%32), Yeni Zelanda (%17) ve Tayvan'da (%11) yeni düzenlemeler, borsadaki zorunluluklar ve yatırımcı baskısı raporlamanın artmasında etkili olmuştur.

15 Nisan 2014 tarihinde Avrupa Birliği tarafından kabul edilen AB Finansal Olmayan Raporlama Direktifinin (Non Financial Reporting Directive- NFRD) yayınlanması da bazı AB ülkelerinde raporlama oranlarının artmasına yardımcı olmuştur. Norveç, İspanya, İsviçre, Almanya, Brezilya, Finlandiya, Portekiz, Hollanda ve İtalya gibi bazı ülkelerde KSS raporlama oranı küresel ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye ankete ilk kez 2017 yılında dâhil olmuş ve KSS raporlama oranı %50 seviyelerinde kalmıştır.

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants-IFAC) tarafından 2021 yılında dünya genelinde sürdürülebilirliğe dair mevcut uygulamaları anlamak için 22 bölgeden 1400 şirketin yer aldığı bir çalışma yapılmıştır (IFAC-The State Of Play in Sustainability Assurance, 2021). Çalışmaya dâhil edilen işletmeler büyük piyasa değerine sahip olan işletmelerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre şirketlerin %91'i sürdürülebilirliğe dair bazı bilgileri raporlamaktadır.

Faisal vd. (2011) yılında 25 farklı ülkeden dünyanın en büyük 125 işletmesinin 2009 yılı sürdürülebilirlik raporlarını dikkate aldıkları çalışmalarında dünya genelinde kurumsal sürdürülebilirlik açıklamalarını analiz etmiştir. Yüksek profilli sektörlerdeki işletmelerin düşük profilli sektörlerdeki işletmelere göre daha fazla sürdürülebilirlikle ilgili açıklamalar yaptığı görülmüştür.

Aktaş vd. (2013), Türkiye'de GRI Rehberine göre rapor hazırlayan 9 büyük işletmenin sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizini yapmıştır. İşletmelerin profil açıklamalarına daha çok yer verdikleri ancak yönetim yaklaşımı ve performans göstergelerine dair daha az açıklama yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Sürdürülebilirlik raporlaması, ülkemizde işletmeler için zorunlu bir uygulama olmadığı için raporlama yapan işletmeler hakkında genel bir kanıya varmak güçtür.

Ancak Kamuyu Aydınlatma Platformu'ndan edinilen bilgilere göre 2021 yılında 58 büyük ölçekli şirket sürdürülebilirlik raporu yayınlamıştır.

Ülkemizde 2010 yılında PwC Türkiye (PricewaterhouseCoopers), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD) birlikte Türk İş Dünyası'nda Sürdürülebilirlik Uygulamaları konusunda ortak bir rapor hazırlamışlardır. Çalışmaya İMKB'nin piyasa değerinin %55'ini oluşturan farklı sektörlerden 215 şirket katılmıştır. Katılan işletme büyüklüklerine bakıldığında işletmelerin tamamı büyük işletme değildir.

Sonuç olarak sürdürülebilirlik uygulamalarının büyük ölçekli işletmelerle sınırlı kaldığı görülmektedir. Ancak her ölçekten işletmenin sürdürülebilirliği sağlamasına ve gelecek nesiller için kaynakları korumak için çabalarını genişletmesine ihtiyaç vardır. KOBİ'lerin iş dünyasındaki ağırlıklı varlığı, dünya çapında tedarik zincirinde kapladıkları yer, çevreye bıraktıkları ayak izi ve KSS'nin gittikçe bilinir hale gelmesi bu kavramın KOBİ'ler için giderek daha fazla vurgulanmasına sebep olmuştur.

Dünyada sürdürülebilir kalkınmaya geçişin, kapsamlı olarak ekonomik ve sosyal perspektiften ele almanın sonucunda KOBİ'lerin orantılı bir şekilde sürdürülebilirlik raporlama ortamına dâhil edilmesi önemli olmaya başlamıştır. KOBİ'lerin ülke ekonomilerinin önemli bir parçası olmaları, sürdürülebilirlikle ilgili risk ve fırsatlarla karşı karşıya kalmaları, toplumu ve çevreyi önemli ölçüde etkilemeleri dolayısıyla kapsayıcı biçimde sürdürülebilirlik raporlaması sürecine dâhil edilmesi gerekliliği kaçınılmaz olmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma için daha kapsayıcı uygulamalar ve politika hedeflerini ortaya koymaktadır. Hem toplumsal hem çevresel olarak hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için küresel ekonomiye, sosyal refaha ve çevresel ayak izine katkıları göz önüne alındığında KOBİ'lerin önemli bir çözüm ortağı olduğunu vurgulanmaktadır.

2.5 KOBİ'lerde Sürdürülebilirlik Raporlarıyla İlgili Yapılan Çalışmalar

KSS konusundaki akademik araştırmaların çoğunun, büyük şirketler üzerinde yoğunlaştığı değerlendirilmektedir. KOBİ'ler akademisyenler ve yazarlar tarafından sınırlı olarak ele alınmaktadır. Hem ulusal hem de uluslararası literatür

değerlendirildiğinde, KOBİ'lerin sürdürülebilirlik raporlarıyla ilgili yeterince çalışma olmadığı görülmektedir. KOBİ'ler için sürdürülebilirlik açıklamaları konusunda henüz yasal bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Ülke ekonomilerindeki baskın rolleri nedeniyle KOBİ'ler, ekonomik zincirin olduğu kadar fiili olarak sürdürülebilirlik raporlama zincirinin de önemli bir parçasıdır. Bu nedenle birçok KOBİ, değer zincirleri boyunca sürdürülebilirlik ve şeffaflık gerekliliklerini talep eden kurumsal müşteriler veya tedarikçiler gibi kilit paydaşlardan sürdürülebilirlik bilgilerini sağlama konusunda artan bir baskı altına girmektedir.

2010 yılında Wong, 2013 yılında Ramos vd. tarafından yapılan çalışmalarda KOBİ'lerin küçük bir kısmının sürdürülebilirlik raporlaması yaptığı hazırladığı ve büyük işletmelere göre raporlamalarında daha az açıklamaya yer verildiği gözlemlenmiştir.

Vijfinkel ve diğerleri (2011), yaptıkları çalışmada KOBİ'lerde çevresel sürdürülebilirlik ve finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma neticesinde işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin genişliğiyle işletme performansı arasında pozitif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Arena ve Azzone (2012), İtalya'da çelik işletmesi KOBİ'lere yönelik yapmış oldukları araştırmasında, işletmelerin son yıllarda sürdürülebilirliği sağlamak için özellikle dikkat ettiklerini ortaya koymuştur.

James (2015) sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmeleri analiz ettiği çalışmasında yer alan işletmelerin %44'ünün orta ölçekli, %6'sının küçük ölçekli KOBİ (küçük ve orta büyüklükteki işletmeler) olduğunu tespit etmiştir. Bu KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun GRI Rehberine göre sürdürülebilirlik raporu hazırladığını ancak kapsamlı açıklamalarda bulunmadıklarını ifade etmiştir.

Literatür incelendiğinde KOBİ'lerin sürdürülebilirlik raporlarıyla ilgili Türkiye'de yeterince çalışma olmadığı görülmüştür. Lazol vd. (2011) tarafından yapılan çalışmada Bursa'da bulunan 905 KOBİ ile yapılan araştırma sonucunda KOBİ'lerin %63'ünün çevresel etkinlikleriyle ilgili kamuoyunu bilgilendirdiği görülmüştür.

Şahin ve Çankaya'nın (2017), KOBİ ve büyük ölçekli işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarının karşılaştırmasını yaparak işletme büyüklüğü ile

açıklamalar arasındaki farklılıkları araştırdığı çalışmasında, büyük ölçekli işletmelerin KOBİ'lere kıyasla raporlarında sürdürülebilirlik ile ilgili açıklamalara daha fazla yer verdiği görülmüştür.

Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu ve Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği (KSSD) tarafından ortak hazırlanan Türkiye ve Avrupa Örnekleri Işığında Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporu'nda ülkeler bazında KOBİ'lerin KSS'ye katılımları ve ele alma biçimleri aşağıdaki tabloda açıklanmıştır.

Tablo 6: Bazı Ülkelerdeki KOBİ'lerde KSS Faaliyetleri

İrlanda	KOBİ'lerin %92'si yardım kuruluşlarına istekli olarak maddi yardım yapmaktadır.
Hollanda	KOBİ'lerde yoğunlaşan araştırma göre %84 oranında sosyal sorumluluğun işletmeler tarafından kavram olarak çoğunlukla bilindiğini göstermektedir.
Portekiz	KOBİ'lerin KSS uygulamalarının yetersiz düzeyde kaldığı ve bunun sebepleri olarak KOBİ'lere yönelik destek eksikliği, yetersiz mali kaynaklar, bilgi eksikliği belirtilmiştir
Danimarka	KOBİ'lerin %25'inin KSS faaliyetlerini uyguladığını göstermiştir.
İspanya	KOBİ'lerde KSS uygulamalarında sıklıkla karşılaşılan temel problemlerin işletmelerdeki bilgi ve eğitim eksikliği olarak ortaya çıkmıştır.

Kaynak: <https://www.kssd.org/content/uploads/2019/10/turkiye-ve-avrupa-ornekleri-isiginda-kss.pdf>

Ülkelere göre Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi'ni imzalayan KOBİ sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7: Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi’ni İmzalayan KOBİ Sayıları

Türkiye	105	İspanya	1284
Hollanda	119	Japonya	82
Fransa	945	Danimarka	305
İtalya	271	Almanya	405

Kaynak: <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/participants>

Yukarıdaki çalışma sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, sürdürülebilirlik raporlamasının genellikle büyük ölçekli işletmelerle sınırlı kaldığı, KOBİ’lerin sürdürülebilirlik açıklamaları açıklamaların yetersiz olduğu ve bunda çoğunlukla KOBİ olmanın dezavantajları olduğu, KSS uygulamalarının ise sınırlı kaldığı görülmektedir.

3. KÜÇÜK ve ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI ÖNERİLERİ

KOBİ'ler, sürdürülebilir geçim kaynakları oluşturabilecek işleme faaliyetleri için fırsatlar sağlayabilmekte ve sürdürülebilir ekonomilere geçiş anahtarı konumunda bulunmaktadır. Sürdürülebilirliğin yaygınlaşmasının yolu, büyük veya uluslararası işletmelerin başarısı ve ilerlemelerinin ötesinde KOBİ'lerden geçmektedir.

Sürdürülebilirlik raporlaması KOBİ'lerin yalnızca eylemlerinin ekonomik, doğal ve sosyal çevre üzerindeki ortak etkisini düşünmelerine yardımcı olmakla kalmamakta aynı zamanda, yöneticilerin sürdürülebilirlik çabalarını destekleyen ve uzun vadeli değer yaratmaya odaklanan stratejiler ve iş modelleri geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır. KOBİ'lerde sürdürülebilirliği sağlama ve gelecek nesiller için kaynakları koruma çabalarını genişletme ihtiyacı giderek artmaktadır.

SMEUnited (Small and Medium Entities United – KOBİ Birliği), KOBİ'leri Avrupa'daki Yeşil Büyüme'nin itici güçleri olarak tanımlayarak, KOBİ'lerin daha sürdürülebilir ürün ve hizmet sunmasının mümkün olduğunu ve doğru çerçeve çizildiğinde ortaya çıkan uygulama kolaylığı ile daha fazla ilerleme kaydedebileceğinin altını çizmektedir. IFAC, uzun vadede KOBİ'ler için sürdürülebilirliğin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Birleşmiş Milletler, SKA'ya ulaşmada KOBİ'lerin önemli bir rolü olduğunu altını çizmiştir. Özellikle “Herkes için kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, istihdamı ve insana yakışır işi teşvik etmek”, “Dayanıklı bir altyapı inşa etmek, sürdürülebilir sanayileşmeyi teşvik etmek ve yeniliği teşvik etmek” ve “İklim değişikliği ve etkileriyle mücadele için acil önlem alınması” hedeflerine KOBİ'lerin de faaliyetleri sonucu ulaşılacağını belirtmiş ve bu sebeple KOBİ'lerin potansiyelini ortaya çıkarmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır.

EFRAG'a göre KOBİ'ler için sürdürülebilirlik raporlaması, büyük işletmeler için oluşturulan standart setinin bir parçası olarak ele alınmalı ve iş modeline, özetlenen sürdürülebilirlik bilgilerine ve geriye dönük kilit performans göstergelerine odaklanarak oluşturulmalıdır. KOBİ yönetim ekibinin, değer zincirindeki meslektaşlarının ve finansal kuruluşların beklentilerine karşılık gelen KOBİ'lere özel standartlar geliştirilmelidir.

EFRAG'ın sürdürülebilirlikle ilgili düzenlemeleri incelendiğinde uzun vadede KOBİ'leri kapsadığı görülmektedir. AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi Taslağının KOBİ'ler için aşamalı bir geçiş süreci öngördüğü ve 1.1.2026 tarihini taahhüd ettiği görülmüştür.

Bu direktifin KOBİ'ler için özel olarak hazırlanmış orantılı bir standart belirleme yaklaşımı benimsemesi oldukça önemlidir. Bu standartların KOBİ'lere özgü ve KOBİ'lerin belirli yönetim, organizasyonel ve kaynak mevcudiyeti kısıtlarını göz önünde bulunduracak ve aynı zamanda KOBİ'ler tarafından üretilen sürdürülebilirlik bilgilerinin hem kendi raporlama gereksinimlerini karşılayacak hem de paydaşlarının gereksinimlerini karşılayacak şekilde planlanması, paydaşlarının beklentileriyle tutarlı olması ihtiyacını dengeleyen standartlar olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Günümüzde KOBİ'ler için kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının yaygın hale gelebilmesi için büyük şirketler için bugüne dek geliştirilmiş kavramların ve standartların yerine KOBİ'ler için uygulama kolaylığı ve motivasyon sağlayacak standartların geliştirilmesi zorunluluktur. KOBİ'lere uygun gönüllü, dengeli ve orantılı bir şekilde uygulanabilecek KSS uygulamalarının, gerçekçi çözümlerle karmaşık olmayan ve az maliyetli olarak sağlanması önem arz etmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

KOBİ'lerin olumlu sosyal etkisini anlamak ve teşvik etmek için “Küçük İşletme Sorumluluğu” çerçevesi geliştirmek ve özellikle birçok KOBİ’de halihazırda geçerli olan “sessiz sosyal sorumluluğun” nasıl değerlendirileceği, iletileceği, ödüllendirileceği ve iyileştirileceğine odaklanmak oldukça önemlidir.

Uluslararası şirketler için etkili olduğu kanıtlanan kurumsal sosyal sorumluluk yapısı ve uygulamaları farklı düzeylere sahip oldukları için küçültülmüş bir biçimde bile KOBİ'ler için uygulanabilir olmayacaktır.

AB Finansal Olmayan Raporlama Direktifi yalnızca 500'den fazla çalışanı olan büyük şirketler için geçerli olmaktadır, çünkü KOBİ'lerin bu direktifi uygulamalarının maliyetinin faydalarından daha ağır basacağı düşünülmektedir.

KOBİ'lerin farklı ortamları göz önüne alındığında, etkili ve uygulanabilir KSS yaklaşımları, uluslararası şirketler için çalışan KSS yaklaşımlarından farklı olacaktır. Bu nedenle kilit nokta, ikisi arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamaktır. KOBİ'ler için bir çerçevenin geliştirilebilmesinin yolu, sorumlu iş uygulamaları açısından halihazırda ne yaptıklarına dair ampirik araştırma yapmaktır.

KOBİ'ler için sürdürülebilirlik raporları hazırlanırken nasıl bir yol haritası izlenmesi gerektiğiyle ilgili çeşitli çalışmalar vardır. KOBİ'lerin büyüklüklerine, kültürüne, faaliyet gösterdikleri sektöre, yönetim yapısına, iş modellerine ve mevcut kaynaklarına bağlı olarak sürdürülebilirlik raporlamasının temel dinamikleri değişmektedir. KOBİ'lerin paydaşlarla nasıl ilişki kurdukları, yerel topluluklara nasıl katkıda bulundukları ve aldıkları çevresel verimlilik önlemleri vb. konular süreklilik raporlaması için önem arz etmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin KOBİ düzeyinde teşvik edilmesi için gerekli olarak eylemler aşağıdakilerle ilgili dört stratejik faaliyet dizisine ayrılabilir:

- Bilgi düzeyinin artırılması, farkındalık düzeyinin artırılması ve eğitim,
- KSS uygulamaları için gerekli araçlar, süreç izleme ve değerlendirme,
- Devlet düzeyinde eylemler ve

- Kurumlar arasında gerçekleşen iş birliği. (Santos, 2011)

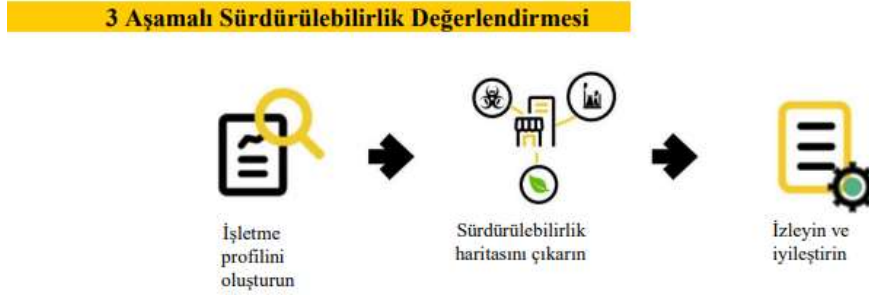
GRI sürdürülebilirlik raporlamasının küçük, orta ve büyük ölçekteki her işletme için var olduğu anlayışını temel almaktadır. İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlamasından alacağı değerin bu sürece ayrılan emekle ilişkili olduğunu, işletmenin kapasitesine dayalı bir çaba göstermekle başlamanın ve sürdürülebilir kalkınmaya doğru ilerlemeyi sağlamanın önemini vurgulamıştır. Yeni başlayacak olan küçük işletmelere önerdiği bazı yol gösterici öneriler şu şekildedir:

Tablo 8: GRI’ın KOBİ’ler için Sürdürülebilirlik Raporlaması Önerileri

Kapsam ve strateji	İşletmenin yürüttüğü faaliyetler dolayısıyla çevresel, sosyal ve ekonomik olarak sorumlu olup olmadığı, işletmenin yarattığı değer ve iş stratejisinin sürdürülebilirliği faaliyetlerine ve üst düzey karar alma süreçlerine nasıl dâhil ettiğini açıklamak.
Yönetim ve hesap verebilirlik	Sürdürülebilirlik stratejisinin nasıl yönetildiğini ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılması söz konusu olduğunda kurumsal hesap verebilirliği sağlamak için hangi politikalar ve yapıların mevcut olduğunu açıklamak.
Paydaş kapsayıcılığı	İşletmenin uzun ömürlü olmasında en büyük etkiye sahip olacak paydaş gruplarını ve belirlemek, bu paydaşlarla kurulacak ilişki ve iletişimi belirlemek.
Temel performans göstergeleri	İşletmenin sürdürülebilirlik performansını nasıl ölçtüğü, sürdürülebilirlik performansının ilerleyip ilerlemediğini ve toplumu, çevreyi ve kârlılığını nasıl etkilediğini açıklamak.
Veri kalitesi	Performans verilerinin doğruluğu ve güvenilirliğini sağlama, bilgilerin paydaşların performansı değerlendirmesi için yeterince doğru ve ayrıntılı bir şekilde sunulması.

Kaynak: GRI Küçük İşletme Büyük Etki – KOBİ’lerde Sürdürülebilirlik Raporlaması Vizyondan Eyleme

Accountancy Europa'ya göre KOBİ'ler için sürdürülebilirlik raporlaması yaparken 3 aşamalı bir değerlendirme modeli izlenebilir:

Şekil 10: 3 Aşamalı Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi Adımları

İlk adım işletmenin profilini oluşturmaya başlamaktır. Sürdürülebilirlik haritasını çıkarmak, KOBİ'nin iş modelini, değer yaratma sürecini ve faaliyet türlerini anlamakla başlamaktadır. Böylece, sürdürülebilirlik raporlaması aşamasında işletmeye özel ve uygun hale getirilmiş bir yaklaşım benimsenmiş ve işletmeye aşırı maliyet yüklenmesinin önüne geçilmiş olmaktadır.

İşletmenin profili oluşturulurken,

- ❖ İşletmenin büyüklüğü (mikro, küçük veya orta büyüklük).
- ❖ Ekonomik sektör ve iş modeli.
- ❖ Finansman kaynaklarıyla (örn. Bankalar) olan ilişki .
- ❖ İşletme sürdürülebilirliği (Ekonomik Sosyal ve Yönetişim) ve ekonomik etkiler hakkındaki mevcut veriler (örneğin: enerji tüketimi, yönetim pozisyonlarında cinsiyet dengesi, öz kaynak oranı).
- ❖ KOBİ'nin faaliyet gösterdiği sektöre özgü ulusal ve gönüllü girişimlere ilişkin bilgiler ve katılım (ör. iklim yasaları, Paris Anlaşması hedeflerine odaklanan sektörel anlaşmalar, sürdürülebilir işletme sertifikaları).
- ❖ Faaliyetlerin mevzuatlar ile uyum derecesi.
- ❖ İşletmenin tedarik zinciri içindeki konumu, kilit müşterileri ve tedarikçileri.

İkinci adım KOBİ'nin sürdürülebilirliğe dair risklerini belirlemektir. Bu risk değerlendirmesinin temel amacı, KOBİ sahiplerine/yöneticilerine, sürdürülebilir geçişe yönelik kararlar almalarını sağlayacak iş riskleri hakkında bilgi sağlamaktır.

Ayrıca, bu risk analizi eksiklikleri belirlemeye izin vermekte ve böylece bu eksiklikleri tamamlamak için ne tür çalışmalara ihtiyaç duyulacağını belirlemeye faydalı olacaktır:

RİSK YÖNETİMİ	
ÇEVRE	Karbon Ayak İzi
	Enerji Kullanımı
	Çevresel Zarar
	Atıklar
	Kaynak ve Hammadde Kullanımı
	Ürün Yaşam Döngüsü
	Su Kullanımı
	Mahsur Kalan Varlıklar
SOSYAL	Ürün Güvenliği, Geri Dönüştürülebilirlik ve Kalite
	Çalışan İlişkileri ve Bağlılığı
	İşçi Sağlığı ve Güvenliği
	Çalışma Koşulları
	İnsan Hakları
	Hile, Yolsuzluk ve Kara Paranın Aklanması
	Siber Güvenlik
	Veri Gizliliği ve Korunması
YÖNETİM	Yönetim Yapısı ve Kontrol
	Kilit Kişi Sorunları
	Tedarikçiler
	Dış Paydaşlar
	Mülkiyet
	Temel Finansman Kaynakları

Şekil 11: KOBİ'lere Yönelik Performans Göstergeleri

KOBİ'ler yalnızca ülke ekonomilerinin değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik raporlama zincirinin de üyesidir. KOBİ'ler, sürdürülebilirlik raporlama gerekliliklerinden muaf tutulmamalıdır. Raporlama yükümlülüklerinin ve standartların kullanımı gelecekte kaçınılmaz olarak KOBİ'lere nüfuz edecektir. KOBİ'lere özgü standartlara yönelik ihtiyaç değerlendirilirken, raporlama becerileri ve zorluklarıyla orantılı bir yaklaşıma dayalı olarak, KOBİ'lerin sürdürülebilirlik raporlama ortamına daha sorunsuz bir şekilde dâhil edilmesini teşvik etmenin yollarını aramak gerekmektedir.

Küresel işletmelerden KOBİ'lere kadar, tüm işletmeler küresel değer zincirinin aşağıdan yukarıya yakından bir parçasıdır. Bu nedenle, sürdürülebilirlik raporlamasının küresel sürdürülebilir kalkınmaya katkısı, ancak küresel olarak paylaşılan ortak bir dil haline geldiğinde başarılı olacaktır. Bu nedenle KOBİ'ler sürdürülebilirliğe kapsayıcı bir şekilde dâhil olmalı ve bu açıdan KOBİ'lere proaktif ve şeffaf olmanın bir yolu sunulmalıdır.

KOBİ'lerin sürdürülebilirlik raporlaması uygulamaları, değer zinciri boyunca sürdürülebilirlik verilerinin hazırlanmasında paydaşlarının beklenti ve yükümlülükleri ile uyumlu olmalıdır. Eğer bu başarılamazsa nedeni ne olursa olsun (örneğin yetersiz insan ve mali kaynaklar), KOBİ'lerin pazara erişimini ve genişlemesi zorlaşacaktır.

KOBİ'ler için orantılı bir sürdürülebilirlik açıklamaları seti oluşturulurken aşağıdaki hususları akılda tutmak oldukça önemlidir:

- KOBİ sahipleri, yöneticileri ve girişimcileri işletmenin stratejisini, organizasyonunu ve uygulamalarını şekillendirmede merkez konumdadır. Aynı zamanda sahipleri veya yöneticilerinin (çoğunlukla tek ve aynı kişidir) KOBİ'lere doğrudan ve yakın katılımı sayesinde pazar, çevre, zorluklar hakkında daha net bilinç, daha basit karar verme süreci ve zamanında doğru yanıt verme eğilimindedir.
- KOBİ'lerin yönetim ve organizasyon yapıları, daha büyük raporlama yapan kuruluşlara göre daha basittir.
- Daha büyük şirketlerin bütçe, stratejik planlama, yönetim raporlamasıyla ilgili süreçleri KOBİ'lere kıyasla daha az karmaşıktır. Resmi ve sistematik uygulamalar, KOBİ'lerin çoğunun karşılayamayacağı zaman ve kaynak yatırımları gerektirmektedir.

Yukarıda belirtilen nedenlerle, KOBİ sürdürülebilirlik raporlama gereksinimleri, büyük raporlama yapan kuruluşlar için sürdürülebilirlik raporlama gereksinimlerinin basitleştirilmiş veya basitleştirilmiş bir versiyonu olmamalıdır. Çünkü muhtemelen bu versiyonlar amaca uygun olmayacak, uygulanması zor ve maliyetli olacaktır. Bunun yerine, makul olarak uygulanabilir olduğu sürece sürdürülebilirlik bilgilerinin işletme sahipleri için alakalı kalacak ve KOBİ'ler için bağımsız bir temelde 'önce küçük olanı düşün' ilkesinden temel alacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu şekilde tasarlandığında, KOBİ'lerin paydaşları ile karar verme açısından faydalı sürdürülebilirlik temelinde etkileşimini kolaylaştıracaktır.

KAYNAKLAR

- Aktaş ve diğerleri (2013), “Corporate Sustainability Reporting and Analysis of Sustainability Reports in Turkey”, *International Journal Economics and Finance*, 5 (3), 113-125.
- Arena, Marika ve Azzone, Giovanni (2012), “A Process-Based Operational Framework for Sustainability Reporting in SME’s”, *Journal Of Small Business and Enterprise Development*, 19 (4), 669-686.
- Aydın, S. (2015). Kurumsal raporlamanın evrilme sürecine ilişkin bir irdeleme. *Mali Çözüm Dergisi*. 130, 63-78
- Baumgartner, R. J., & Ebner, D. (2010). Corporate sustainability strategies: sustainability profiles and maturity levels. *Sustainable development*, 18(2), 76-89.
- Bowen, H. *Social Responsibilities of the Businessman*, Harper, New York, 1953. 4
- Carroll, A. "The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders", *Business Horizons*, C.34, 1991. 1017.
- Chapin III, F.S., Torn, M.S. ve Tateno, M. (1996). “Principles of Ecosystem Sustainability”. *American Naturalist*, 148(6), 1016-1037.
- Faisal ve diğerleri (2011), “Legitimising Corporate Sustainability Reporting Throughout the World”, *AABFJ*, 6 (2) , 19-34.
- Gabrusewicz, T. (2013). Sustainability accounting–definition and trends. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (302), 20-46.
- Gao, S. ve diğerleri, (2005), “Determinants of Corporate Social and Environmental Reporting in Hong Kong: A Research Note”, *Accounting Forum*, 29, 233-242.
- Gladwin, T., Kennely, J., Krause, S.T. (1995). Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research. *Academy of Management Review*, 20 (4), 874-907.
- Güner, S. & Çoşkun, E. (2013). Environmental Perceptions of Small and Medium Sized Enterprises and the Effect of Buyer-Supplier Relationships on Environmental Initiatives . *Ege Academic Review* , 13 (2) , 151-168.

- Grandar, A., Purcell, J. (2012). A Guide for Assurance on SME Sustainability Reports. CPA.
- Grunig, James E. ve Hunt Todd (1984). Managing Public Relations, USA: Wadsworth/Thomson Learning.
- James, M. (2015). Sustainability Reporting By Small and Midsize Companies – Methods, Nature and Extent of Reporting. Business Studies Journal, 7(2), 1-17.
- K. Davis ve R.L Blomstrom, (1975), "Business and Society Environment and Responsibility", New York
- Lantos, G. P. (2001). The boundaries of strategic corporate social responsibility. Journal of Consumer Marketing, 18(7), 595–632.
- Lazol, İ., Muğal, E. & Yücel, Y. (2008). Sürdürülebilir Bir Çevre İçin Çevre Muhasebesi ve KOBİ'lere Yönelik Bir Araştırma . Muhasebe ve Finansman Dergisi , (38) , 56-69.
- Neilsen (2015), The Sustainability Imperative: New Insights On Consumer Expectations.
- Quaddus, M. A. and M. A. B. Siddique. (2011). *Handbook of corporate sustainability frameworks, strategies and tools*. UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- Peltekoğlu, Filiz Balta (1998) Halkla İlişkiler Nedir. Beta Yayınları, İstanbul. 29
- Ramos, T., Cecílio, T., Douglas, C., Caeiro, S. (2013). Corporate Sustainability Reporting and the Relations with Evaluation and Management Frameworks: The Portuguese Case. Journal of Cleaner Production, 317-328.
- Sen, S., 2011. Corporate Social Responsibility In Small And Medium Enterprises: Application Of Stakeholder Theory And Social Capital Theory, Lismore: Southern Cross University.
- Şahin, Z. & Çankaya, F. (2018). KOBİ'lerde Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Türkiye Örneği. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18 (4) , 117-132 .
- Tokgöz, N. ve Önce, S. (2009). Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ. İ. B. F. Dergisi, 11 (1), s.249-275.

URL, “Türkiye’nin KOBİ Bülteni” (2020)

https://www.tobb.org.tr/KobiArastirma/Documents/TOBB_T%C3%BCrkiyenin%20KOBİleri%20B%C3%BClteni.pdf

URL, “IFAC-The State Of Play in Sustainability Assurance”, (2021)

<https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/discussion/state-play-sustainability-assurance>”

URL, “IFAC-The State Of Play in Sustainability Assurance”, (2021)

<https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/discussion/state-play-sustainability-assurance>”

URL, “Sürdürülebilirlik Rehberi” (2020)

https://www.borsaistanbul.com/files/Surdurulebilirlik_Rehberi_2020.pdf

URL, “The 2018 Peer Review on the German Sustainability Strategy”, (2018)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wpcontent/uploads/2018/05/2018_Peer_Review_of_German_Sustainability_Strategy_BITV.pdf

URL, “World Investment Report” (1999) “<https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-1999>”

URL, “<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2017/10/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf>”

URL, “<https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance>”

URL, “<https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2020/04/yeni-iklim-stratejisi-icin-hemen-simdi.html>”

URL, “<https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/>”

URL, “https://earth.org/global_sustain/france-ranked-4th-in-the-global-sustainability-index/”

URL, “<https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/participants>”

URL, “<https://www.globalreporting.org/information/sustainability-reporting/Pages/default.aspx>”

URL, “<https://www.kssd.org/content/uploads/2019/10/turkiye-ve-avrupa-ornekleri-isiginda-kss.pdf>”

URL, “<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/8173/kobi-tanimi-guncellendi>”

Vijfinkel, Sjoerd ve diğeri (2011), “Environmental Sustainability and Financial Performance of SMEs”, Scientific Analysis of Entrepreneurship and SMEs, 3-47.

Wang, L., (2011). Factors Affecting Perceptions of Corporate Social Responsibility Implementation: An Emphasis on Values, University of Helsinki, Dissertationes Forestales 130, <http://www.metla.fi/dissertationes/df130.htm>, 1-107.

Weiss, JW 2008, Business ethics: a stakeholder and issues management approach, South-Western Pub.

Wilson, Mel 2003, “Corporate Sustainability: What Is It and Where Does It Come From?”, Ivey Business Journal, S.1-5.

Wong, S. (2010). Sustainability Reporting of Small and Medium-Sized Businesses in the Electricity Distribution Industry in Australia. International Journal of Business Research, 10 (2), 285-290.